

ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ Α'

30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1878

ΤΕΥΧΟΣ 2

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ

ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΩΝΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ.

Πλάτων, ὁ διαπρεπέστατος τοῦ Σωκράτους μαθητῆς καὶ μέγιστος τῆς ἀρχαιότητος φιλόσοφος, μεγάλην αἰσθόμενος λύπην ἐπὶ τῇ ἠθικῇ διαφορᾷ τῶν ἑαυτοῦ πολιτῶν, ἐπελάβετο τοῦ δυσχερεστάτου μὲν καὶ ἐργωδεστάτου, καλλίστου δὲ καὶ λυσιτελεστάτου ἀγῶνος, τῆς τῶν πεπτωκότων ἡθῶν ἐπανορθώσεως. Ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου διάσεις τῆς ἐν Ἀθήναις δημοκρατίας, αἱ συχναὶ τοῦ πολιτεύματος μεταβολαί, ἡ ἠθοφθόρος τῶν σοφιστῶν διδασκαλία, ὁ ἀδίκος θάνατος τοῦ προσφιλεστάτου διδασκάλου Σωκράτους, καὶ πλεῖστα ἄλλα λυπηρὰ γεγονότα, ἐπεισαν τὸν Πλάτωνα ὅτι οὐ μόνον οἱ ἐπ' αὐτοῦ γεγονότες πολῖται, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος δὲν δύναται νὰ τύχῃ τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας ἐν πολιτείᾳ, μὴ ὑποδεδειγμένη καὶ διευθυνομένη ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας¹. Τοῦτου ἔνεκα ἐπεξέτεινεν ὁ δαιμόνιος φιλόσοφος τὰς ἑαυτοῦ φιλοσοφικὰς καὶ πολιτικὰς γνώσεις, συνεπλήρωσε καὶ διώρθωσεν αὐτάς, πολλαχόσε

1 «Ἐὰν μὴ — ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσι ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γησίως τε καὶ ἰκανῶς καὶ τοῦτο εἰς ταῦτόν ἐμπέσῃ, ἡδύναμίς τε πολιτικῇ καὶ φιλοσοφίᾳ, τῶν δὲ νῦν παρεουμένων χωρὶς ἐφ' ἑκάτερον αἱ πολλαὶ φύσεις ἐξ ἀνάγκης ἀποκλεισθήσωσιν, οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα — ταῖς πόλεσι, δοκῶ δ' οὐδὲ τῷ ἀνθρώπινῳ γένει, οὐδὲ αὕτη ἡ πολιτεία μήποτε πρότερον φῶη τε εἰς τὸ δυνατόν καὶ φῶς ἡλίου ἴδῃ, ἣν νῦν λόγῳ διεληλύθαμεν» (Πολιτ. ε', 473, D. E). — «Πρὶν ἂν πόλεως ἢ φιλόσοφον γένος ἐγκρατέ; γένηται, οὔτε πόλει οὔτε πολίταις κακῶν παῦλα ἔσται, οὐδὲ ἡ πολιτεία, ἣν μυθολογοῦμεν λόγῳ, ἔργῳ τέλος λήψεται» (Πολιτ. ε', 501, E). Πρὸς. καὶ Πολιτικ. 293, C. Ἐπιστ. ζ', 326.

ἀποδημήσας και πολλῶν ἀνθρώπων ἰδὼν ἄστεα και νόον γνούς. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, τὰς Ἀθήνας, ἀνεκοίνωσε τοῖς πολίταις τὰς σωτηρίου αὐτοῦ πολιτικὰς σκέψεις, διδάσκων ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ και συγγράφων διάφορα φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ἐν οἷς συμπεριέλαβε μετὰ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ θεωριῶν και τὰς περὶ παιδείας, ἧς ὁ ἠθικὸς χαρακτήρ ἀποτελεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῆς παρούσης πραγματείας.

Ὁ Πλάτων, καίπερ μεγίστην ἀξίαν τῇ τοῦ ἀνθρώπου παιδείᾳ ἀποδίδου¹, οὐδαμῶς κατέστησεν αὐτὴν ἰδιον τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν ὑποκείμενον, ἀλλὰ σποράδην περὶ αὐτῆς ἀπεφάνητο, συνάψας αὐτὴν και ὑπαγαγὼν εἰς τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ θεωρίας. Τοῦτο δὲ συνάδει πληρέστατα οὐ μόνον πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ θεωρίας, ἀλλὰ και πρὸς τὴν καθολικὴν δόξαν τῶν τότε Ἑλλήνων, παρ' οἷς οἱ μὲν καθ' ἑκάστους ἀνθρώποι ἀνήκον τῇ πόλει, ἢ δὲ παιδεία τῇ πολιτικῇ.

Ὁ Πλάτων πραγματευόμενος περὶ παιδείας ἐν διαφόροις συγγράμμασι και ἰδίως ἐν τῇ Πολιτείᾳ και τοῖς Νόμοις, ὧν ἡ μὲν παρίστησι τὸν ἀνθρώπον ὁποῖος πρέπει νὰ ἦναι, ἢ δὲ, ὁποῖος δύναται νὰ ἦναι, τίθησιν αὐτὴν ὡς βᾶσιν τῆς πόλεως ἢ πολιτείας². Ὁ ἀνθρώπος, ὅστις κατὰ τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ἔκφρασιν εἶναι ζῶον πολιτικόν³, ἐδημιουργήθη κατὰ Πλάτωνα πρὸς τὸν πολιτικὸν βίον, ἐν ᾧ δύναται νὰ εὕρῃ τὸν ὑψίστον αὐτοῦ προορισμὸν ἢ τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ἑαυτοῦ ὑπάρξεως· τούτου δ' ἕνεκα ἀνήκει ὁ ἀνθρώπος μετὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν ἰδιοτήτων και δυνάμεων τῇ πόλει, ἧτις μόνη κέκτηται τὸ δικαίωμα και τὸ καθῆκον νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ και μορφώσεως πρὸς πλήρωσιν τοῦ ὑψίστου αὐτῆς σκοποῦ, ἐγκειμένου ἐν τῇ ἐνώσει ἀπάντων τῶν πολιτικῶν μελῶν

1 «Ἀνθρώπος—ἡμερον (ζῶον), ὁμοῦς μὴν παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὸν και φύσεως εὐτυχούς, θεοτάτων ἡμερώτατον τε ζῶον γίνεσθαι φιλεῖ, μὴ ἱκανῶς δὲ ἢ μὴ καλῶς τροφέν, ἀφριώτατον ὅποσα φύει γῆ· ὧν ἕνεκα οὐ δεύτερον οὐδὲ πάρεργον δεῖ τὴν παιδῶν τροφὴν τὸν νομοθέτην ἐκτρέφειν» (Νόμ. ζ', 766, Α). — «Τροφή—και παιδευσεις, χρηστὴ σωζομένη, φύσει ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, και αὐτὴ φύσει χρησταί, τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβανόμεναι, ἔτι βελτίους τῶν προτέρων φύνονται κτλ.» (Πολιτ. δ', 424, Β). — «Ὀδοῦν—και τὰς ψυχὰς οὕτω φῶμεν τὰς εὐφροσύνης και τῆς παιδαγωγίας τυχοῦσας διαφερόντως κακὰς γίνεσθαι;» (Πολιτ. ζ', 491, Ε). — «Ὀὔτοι—ταῦτα πολλὰ και μεγάλα αὐτοῖς προστάττομεν, ἀλλὰ πάντα φαῦλα, ἐὰν τὸ λεγόμενον ἐν μέγα φυλάττωσι, μᾶλλον δ' ἀντὶ μεγάλου ἱκανόν. Τί τοῦτο; ἔφη. Τὴν παιδείαν, ἣν δ' ἐγώ, και τροφὴν κτλ.» (αὐτ. 4'3, Ε). — «Ὀὐκ ἔστι περὶ οὗτου θεοτέρου ἀνθρώπου βουλεύσασθαι ἢ περὶ παιδείας και αὐτοῦ και τῶν αὐτοῦ οἰκείων» (Θεαγ. 122, Β). Πρὸς. και Λάχ. 185.

2 Πολιτ. δ', 423, Β—424, C. — Νόμ. ζ', 765. 766 κτλ.

3 «Ἀνθρώπος φύσει πολιτικὸν ζῶον» (Πολ. Α, 1, 2).

εἰς κοινὸν τινα ἠθικὸν βίον, ἢ εἰς μίαν πόλιν¹. Ἐπὶ τῆς θεωρίας ταύτης ἐρείδεται ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς πλατωνικῆς παιδείας. Ἡ κατὰ Πλάτωνα παιδεία εἶναι κατὰ τε τὴν οὐσίαν αὐτῆς και τὸν χαρακτήρα πολιτικὴ, τουτέστι παιδεία διὰ τὴν πόλιν, κύριον σκοπὸν ἐπιδιώκουσα τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς πολίτην. Λέγοντες ὁμοῦς ὅτι ὁ Πλάτων ἐθεώρει τὴν παιδείαν πολιτικὴν, οὐδόλως ἐνοοῦμεν ὅτι περιόριζεν αὐτὴν ὁ ἐξοχος φιλόσοφος ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς εὐτελεστέρως πολιτικῆς ἐνεργείας ἢ ὅτι παρεδέχετο ὅτι ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ μορφώσῃ τὰς σωματικὰς και ψυχικὰς αὐτοῦ δυνάμεις πρὸς ὀρισμένην τινα κοινωνικὴν χρείαν. Πολλοῦ γε και δεῖ. Τοιαύτην δουρικὴν παιδείαν, οὕτω στενῶς και εὐτελῶς ἐνοοουμένην, ἀπέρριπτεν αὐτὸς ὁ Πλάτων, θεωρῶν αὐτὴν βάνουσον και ἀνελεύθερον και ἀναξίαν τοῦ θεοῦ αὐτῆς ὀνόματος. Ὁρθὴν παιδείαν καλεῖ ὁ Πλάτων αὐτὴν πρὸς ἀρετὴν ἐκ παιδῶν παιδείαν, ποιοῦσαν ἐπιθυμητὴν τε και ἐραστήν τοῦ πολίτην γενέσθαι τέλειον, ἄρχειν τε και ἀρχεσθαι ἐπιστάμενον μετὰ δίκης². Ἡ πλατωνικὴ ὁμοῦς αὕτη παιδεία τότε κέκτηται τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἀξίαν, ὅταν ἐν τῷ πολίτῃ ἀνατρέφῃ συγχρόνως αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον. Ὁ Πλάτων οὐδόλως χωρίζει τὴν ἐννοίαν τοῦ πολίτου ἀπὸ τῆς τοῦ ἀνθρώπου. Κατ' αὐτὸν ὁ τελειότατος πολίτης εἶναι και τελειότατος ἀνθρώπος· ὅ,τι δὲ παρέχει τὴν ἠθικὴν ἀξίαν εἰς τοῦτον, προσδιορίζει και τὴν ἠθικὴν ἀξίαν ἐκείνου. Ἡ θεωρία αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἰδιάζοντος τρόπου, καθ' ὃν ὁ Πλάτων θεωρεῖ τὸν πολιτικὸν βίον. Κατ' αὐτὸν ὁ πολιτικὸς βίος εἶναι λίαν ὁμοῦς και ἀνάλογος πρὸς τὸν ἰδιωτικὸν βίον ἐκάστου ἀνθρώπου· διὸ οἱ αὐτοὶ ὅροι, οἵτινες ἀπαιτοῦνται ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ ὅπως καταστήσῃσι τὸν ἀνθρώπον τέλειον ἀνθρώπον, ἀπαιτοῦνται και ἐν πάσαις ταῖς πολιτικαῖς σχέσεσιν ἵνα καταστήσῃσι τὸν αὐτὸν τέλειον πολίτην³.

1 «Τοὺς πολίτας πρὸς ὅτις πέφυκε, πρὸς τοῦτο ἵνα πρὸς ἐν ἑκάστον ἔργον δεῖ κομίζεσθαι, ὅπως ἀν ἐν τῷ αὐτοῦ ἐπιτηδεύων ἕκαστος μὴ πολλοί, ἀλλὰ εἰς γίγηται, και οὕτω ὁδὴ ἔμπασα ἢ πόλιν μία φέρεται, ἀλλὰ μὴ πολλὰ κτλ.» (Πολιτ. δ', 423, D).

2 «Μὴ τοῖνον μὴδ' ὃ λέγομεν εἶναι παιδείαν ἀρίστον γένηται· νῦν γὰρ ἀνεπίδηκτον ἐπιανοῦντες ὁ ἕκαστων τὰς τροφὰς λέγομεν ὡς τὸν μὲν πεπαιδευμένον ἡμῶν ὄντα τινα, τὸν δὲ ἀπαιδευτὸν ἐπίστε εἰς τε καπηλείας και ναυκληρίας και ἄλλων τοιοῦτων μάλα πεπαιδευμένων σφόδρα ἀνθρώπων· οὐ γὰρ ταῦτα ἡγοῦμεν, ὡς εἰσικεν, εἶναι παιδείαν ὁ μὴν λόγος ἀν εἴη, τὴν δὲ πρὸς ἀρετὴν ἐκ παιδῶν παιδείαν ποιοῦσαν ἐπιθυμητὴν τε και ἐραστήν τοῦ πολίτην γενέσθαι τέλειον, ἄρχειν τε και ἀρχεσθαι ἐπιστάμενον μετὰ δίκης· ταύτην τὴν τροφὴν ἀφορισάμενος ὁ λόγος οὗτος, ὡς ἐμοὶ φαίνεται, νῦν βούλοιστ' ἀν μόνην παιδείαν προσσηγορεύειν, τὴν δὲ εἰς χρήματα τείνουσαν ἢ τινα πρὸς ἰσχὺν ἢ και πρὸς ἄλλην τινα σοφίαν ἀνευ νοῦ και δίκης βάνουσον τ' εἶναι και ἀνελεύθερον και οὐκ ἀξίαν τὸ παράπαν παιδείαν καλεσθαι» (Νόμ. α', 643, D. Ε).

3 Πολιτ. δ', 434—435. η', 566, D. θ', 577, C. Νόμ. η', 828, D.

Ἐκ τοιούτων θεωριῶν ὁρμώμενος ὁ Πλάτων ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ παιδεία διεξάγῃται κατὰ τὰς αὐτὰς ἠθικὰς ἀρχάς, ὡς ἡ πόλις ἀναγνωρίζει εἰς τὰ ἑαυτῆς μέλη, ὅπως οὕτως ὑπάρχη στενοτάτη ἀρμονία μεταξύ τῶν φρονημάτων τῶν πολιτῶν καὶ τῶν τῆς πόλεως ἀρχόντων, προαγομένων τῶν καθ' ἑκάστους ἀνθρώπων εἰς μίαν πόλιν¹. Πολιτεία καὶ παιδεία ἔχουσι κατὰ Πλάτωνα στενήν καὶ ἀναγκαιοτάτην συνάφειαν, ἀκριβῶς ὀρίζουσαι ἀλλήλας· τούτου ἕνεκα ἡ καλὴ ἢ ἡ κακὴ διάταξις τῆς μιᾶς προκαλεῖ τὰ αὐτὰ φαινόμενα καὶ παρὰ τῆς ἑτέρας², καὶ ὅπως τὸ δυνατόν τῆς πολιτείας ἄνευ τῆς παιδείας εἶναι ἀκατανόητον, οὕτω καὶ ὁ σκοπὸς τῆς παιδείας ἄνευ τῆς πολιτείας εἶναι σχεδὸν ἀνέφικτος. Τοιαῦτα φρονῶν ὁ Πλάτων ἀπεφάνητο ὅτι ὁ διὰ τῆς φιλοσοφίας καθαρὸς γενόμενος ἀδικίας τε καὶ ἀνοσιῶν ἔργων δὲν δύναται νὰ προαχθῆ ἀρκούντως καὶ συντελέσῃ εἰς τὴν ἰδίαν καὶ κοινὴν σωτηρίαν μὴ τυχῶν πολιτείας προσηκούσης· «ἐν γὰρ προσηκούσῃ αὐτὸς τε μᾶλλον αὐξήσεται καὶ μετὰ τῶν ἰδίων τὰ κοινὰ σώσει»³.

Ὁ Πλάτων, τοιαύτας ἀρχὰς ὑποτιθεὶς καὶ δοξάζων ὅτι ἡ πολιτεία καὶ ἡ παιδεία, ὡς στοιχεῖα ἀπαραίτητα πάσης κοινωνίας, τότε μόνον δύνανται νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὸν κοινὸν αὐτῶν σκοπὸν καὶ συντελέσωσιν εἰς τὴν μέρψωσιν τελείων πολιτῶν, ὅταν προσκρμόζωνται πρὸς τὰς χρεῖς τοῦ νοῦ καὶ τῆς δικῆς, ὑποτυποῖ τὸ ἰδανικὸν *τελείας πολιτείας καὶ τελείας παιδείας*, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἠθικῆς ἀρχῆς ἐρειδομένων. Τοῦτο δὲ σαφέστερον θέλει καταδειχθῆ ἐκ τῆς ἰδίᾳ ἐξετάσεως τῆς τε *πλατωνικῆς πολιτείας* καὶ τῆς *πλατωνικῆς παιδείας*.

Ὁ Πλάτων, ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι οἱ αὐτοὶ ἠθικοὶ νόμοι ἰσχύουσιν ἐν τε τῷ βίῳ ἐκάστου ἀνθρώπου ἰδίᾳ καὶ ἐν τῷ βίῳ ἀπάσης τῆς κοινωνίας καθόλου⁴, θεωρεῖ τὴν πολιτείαν ὡς ἠθικὸν τι πρόσωπον, ὅπερ

1 «Πᾶσα οὖν ἡμῖν ἡ πολιτεία ἕνεσθηκε μίμησις τοῦ καλλίστου καὶ ἀρίστου βίου» (Νόμ. ζ', 817, Β). — «Χωρὶς τῆς ἰδίας διοικήσεως ἐν ταῖς πόλεσιν ὁρθῆς γιγνομένης μάτην ἂν τὰ κοινὰ τις οἴοιτο ἔξειν τινα βεβαιότητα θέσεως νόμων, καὶ ταῦτα ἐνοῶν αὐτὸς νόμοις ἂν τοῖς νῦν βῆθεσι· χροῖτο, καὶ χρώμενος εὖ τὴν τε οἰκίαν καὶ πόλιν ἅμα τὴν αὐτοῦ διοικῶν εὐδαίμονοι» (Νόμ. ζ', 790 Β). — «Ὅπως ἂν ἐν τῷ αὐτοῦ ἐπιτηδεύων ἕκαστος μὴ πολλοί, ἀλλ' εἰς γίγνηται, καὶ οὕτω δὴ ἑξήμασθα ἡ πόλις μία φύγῃ, ἀλλὰ μὴ πολλαί. — Οὗτοι ταῦτα — πολλὰ καὶ μεγάλα αὐτοῖς προστάττομεν, ἀλλὰ πάντα φαῦλα, ἐὰν τὸ λεγόμενον ἐν μέγα φυλάττωσι — τὴν παιδείαν καὶ τροφήν» (Πολιτ. δ', 423, D. E.).

2 «Πολιτεία γὰρ τροφή ἀνθρώπων ἐστὶ, καλὴ μὲν ἀγαθῶν, ἢ δὲ ἐναντία κακῶν» (Μεγεξ. 238, C).

3 Πολιτ. ζ', 497, Α.

4 «Ἄρ' οὖν ἡμῖν — πολλὴ ἀνάγκη ὁμολογεῖν, ὅτι γε τὰ αὐτὰ ἐν ἐκάστῳ ἔνεστιν ἡμῶν κέδη τε καὶ ἡθῆ, ἅπερ ἐν τῇ πόλει; οὐ γὰρ που ἄλλοθεν ἔκτισε ἀφίκεται» (Πολιτ. δ', 435, E).

παρίσταται κατὰ τε οὐσίαν καὶ χαρακτῆρα κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον, καθ' ὃν καὶ τὸ πρόσωπον ἐκάστου ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ οὐσία ἐκάστου ἀνθρώπου ἐρείδεται ἐπὶ τῶν τριῶν θεμελιωδῶν δυνάμεων, ἢ, κατὰ Πλάτωνα, *μορίων, γενῶν καὶ εἰδῶν* τῆς ψυχῆς, ἢτοι τοῦ *λογιστικοῦ*, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν βουλευτικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς, τὴν διευθύνουσαν τὰς λοιπὰς τοῦ θυμοῦ ἢ *θυμοειδοῦς*, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ἀμυντικὴν δύναμιν, τὴν παρακειμένην τῷ *λογιστικῷ* καὶ προφυλάττουσαν αὐτὸ ἀπὸ τῶν αἰσθητικῶν ὀρέξεων, καὶ τοῦ *ἐπιθυμητικοῦ*, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν κατωτέραν καὶ αἰσθητικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς, τὴν μεριμνῶσαν περὶ τῶν ἐξωτερικῶν χρεῶν, τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς συντήρησιν τοῦ ὄλου¹. διὰ τοῦτο ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογία διατάσσει ὁ Πλάτων καὶ τὸν ὀργανισμόν τῆς πολιτείας. Κατὰ ταῦτα διορίζεται ὁ φιλόσοφος τρεῖς ἐν τῇ πολιτείᾳ τάξεις ἢ *γένη*², ὧν τὸ μὲν πρῶτον, ἀναλογοῦν πρὸς τὸ ἐν τῇ ψυχῇ *λογιστικὸν καὶ κατέχον τὴν ἀρχήν*, περιλαμβάνει τοὺς *ἀρχοντας* (βουλευτικόν)· τὸ δὲ δεύτερον, ἀναλογοῦν πρὸς τὸ ἐν τῇ ψυχῇ *θυμοειδὲς καὶ βοηθοῦν τοῖς ἄρχουσι*, περιλαμβάνει τοὺς *φύλακας* (ἐπικουρικόν)· τὸ δὲ τρίτον, ἀναλογοῦν πρὸς τὸ ἐν τῇ ψυχῇ *ἐπιθυμητικὸν καὶ μεριμνῶν περὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ὑλικῶν χρεῶν τῆς πολιτείας*, περιλαμβάνει τοὺς *δημιουργοὺς* (χρηματιστικόν). Τὰ τρία ταῦτα τῆς πολιτείας στοιχεῖα, ἢ τάξεις καὶ γένη, ἔχουσι τοιαύτην πρὸς ἀλλήλα σχέσιν, οἷαν καὶ αἱ εἰρημέναι ψυχικαὶ δυνάμεις ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ὀργανισμῷ. Ὅπως λοιπὸν ἐκ τῆς φυσικῆς καὶ ἀρμονικῆς τῶν τριῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς θέσεως καὶ συμφωνίας, καθ' ἣν τὸ μὲν *λογιστικόν*, κατέχον τὴν *γρόνησιν*, ἄρχει τοῦ ὄλου ἐπωφελῶς, τὸ δὲ παρακειμένον *θυμοειδὲς*, κατέχον τὴν *ἀνδρίαν*, βοηθεῖ τῷ *λογιστικῷ*, τὸ δὲ *ἐπιθυμητικόν*, κατέχον τὴν *σωφροσύνην*, υποβάλλει ἑαυτὸ εἰς τὰς διατάξεις τοῦ *λογιστικοῦ*³, πηγάζει ὁ ἠθικὸς χαρακτῆρ ἐκάστου ἀνθρώπου, παρισταμένου ὡς *σοφοῦ, ἀνδρείου, σώφρονος καὶ ἐπομένως δικαίου*· οὕτω καὶ ἐκ τῆς *κωνοικῆς καὶ ἀρμονικῆς* τῶν τριῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ τάξεων διατάξεως καὶ συνεργίας, καθ' ἣν οἱ μὲν *ἀρχοντες* ἄρχουσιν, οἱ δὲ *φύλακες* φυλάττουσι καὶ ἀμύνονται, οἱ δὲ *δημιουργοὶ* ἐργάζονται καὶ ὑπηρετοῦσιν, πηγάζει ὁ ἠθικὸς χαρακτῆρ τῆς πολιτείας, ἐκδηλούμενος ἐν τῇ *σοφίᾳ, τῇ ἀνδρίᾳ, τῇ σωφροσύνῃ* καὶ ἐπομένως τῇ *δικαιοσύνῃ*, ἣτις, περιλαμβάνουσα πάσας τὰς λοιπὰς ἀρετὰς, ζωογονεῖ αὐτὰς καὶ τηρεῖ ἐκάστην ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐνεργείᾳ πρὸς κοινὴν

1 Πολιτ. δ', 436, Α. — 441, C.

2 «Ἡμῖν ἐπεικῶς ὁμολογεῖται, τὰ αὐτὰ μὲν ἐν πόλει, τὰ αὐτὰ δ' ἐν ἐνόῳ ἐκάστου τῆ ψυχῆς γένη ἐνεῖναι, καὶ ἴσα τὸν ἀριθμὸν» (Πολιτ. δ', 441, C κτλ.).

3 Πολιτ. δ', 436—441.

σωτηρίαν¹. Καὶ σοφὴ μὲν εἶναι ἡ πόλις, ὅταν γινώσκῃ τὴν ἐπιστήμην, δι' ἧς δύναται ἄριστα νὰ πολιτευθῇ πρὸς αὐτὴν τε καὶ πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις. Τὴν γινώσκουσαν αὐτὴν ἢ ἐπιστήμην ὀλίγοι τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ κατέχουσιν, ἥτοι οἱ ἄρχοντες². ἀνδρεία δὲ γίνεται ἡ πόλις διὰ τῆς ἀνδρείας τῶν ἑαυτῆς προμάχων, ἥτοι ὅταν οὗτοι τὴν ὑπὸ τῶν νόμων διὰ τῆς παιδείας ἐμποιοῦμένην ὀρθὴν παραστάσιν τοῦ δεινοῦ ἢ μὴ δεινοῦ, ἥτοι τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ μὴ κακοῦ, γινώσκωσι νὰ διαφυλάττωσι καὶ μὴ ἐκβάλλωσιν εἴτε ἐν λύπαις καὶ ἡδοναῖς, εἴτε ἐν ἐπιθυμίαις καὶ φόβοις ὡσι³. σώφρων δὲ εἶναι ἡ πόλις, ὅταν αἱ ἀκανόνιστοι ἐπιθυμίαι τῆς κατωτέρως τοῦ λαοῦ τάξεως ἀναστῆλθωσιν καὶ κρατῶνται ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς φρονήσεως τῶν ὀλιγωτέρων μὲν, ἀλλὰ φρονιμωτέρων, καὶ ὅταν ἅπαντα τὰ μέλη τῆς πόλεως, χεῖρονά τε καὶ ἀμείνονα, συμφωνῶσιν ἐν τῷ τι πρέπει νὰ ἄρχῃ καὶ τί νὰ ἄρχηται ἐν αὐτῇ⁴. δίκαια δὲ εἶναι ἡ πόλις, ὅταν ἔχῃ ἅπασας τὰς ἀνωτέρως ἀρετάς, ἥτοι ὅποτεν ἦται ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰ ἑαυτῆς μέλη, καθ' ἣν ἕκαστον τούτων, ἐνεργοῦν καθ' ἑαυτὸ καὶ μὴ ἀναμιγνύμενον εἰς τὰς τοῦ ἐτέρου ἐνεργείας, συντελεῖ εἰς τὴν τοῦ ὅλου προκοπὴν καὶ ἐπίδοσιν⁵. Ἡ δικαιοσύνη προέρχεται ἐκ τῆς ὅλης ἠθικῆς καταστάσεως τῆς πόλεως καὶ εἶναι ἡ ἀρετὴ τοῦ ὅλου ἐν τῇ ἀναλογίᾳ καὶ τῇ συμφωνίᾳ ἁπάντων τῶν μερῶν αὐτοῦ. Τοιαύτη δὲ οὖσα ἡ δικαιοσύνη ἀποβαίνει ἡ περιλήψις πασῶν τῶν τῆς πόλεως ἀρετῶν καὶ ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τῆς ἠθικῆς τελειότητος καὶ τὴν ἀρχὴν, ἐξ ἧς πρέπει ν' ἀπορρέῃ ὁ πᾶς πολιτικὸς

1 Πολιτ. δ', 433, Β. Πρὸς. καὶ Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικ. Ε, 3.

2 «Ἐστὶ τις ἐπιστήμη ἐν τῇ ἄρτι ὑφ' ἡμῶν οἰκισθεῖσα παρὰ τισι τῶν πολιτῶν, ἣ οὐκ ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ πόλει τινὸς βουλευέται, ἀλλ' ὑπὲρ ἑαυτῆς ὅλης ὄντινα τρόπον αὐτὴ τε πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις ἄριστα ὁμιλοῖ; Ἐστὶ μέντοι. — Τῷ μικροτάτῳ ἄρα ἔθνεϊ καὶ μέρει ἑαυτῆς καὶ τῇ ἐν τούτῳ ἐπιστήμῃ, τῷ προσεστώτι καὶ ἄρχοντι, ὅλη σοφὴ ἢ ἀν εἴη κατὰ φύσιν οἰκισθεῖσα πόλις» (Πολιτ. δ', 428, Ε.).

3 «Ἦς ἂν, ἦν δ' ἐγὼ, εἰς ἄλλο τι ἀποβλέψῃς ἢ δαιλὴν ἢ ἀνδρείαν πόλιν εἶποι, ἀλλ' ἢ εἰς τοῦτο τὸ μέρος, ὃ προπολεμεῖ τε καὶ στρατεύεται ὑπὲρ αὐτῆς; — Σωτηρίαν ἔγωγ', εἶπον, λέγω τινὰ εἶναι τὴν ἀνδρείαν. Ποίαν δὲ σωτηρίαν; Τὴν τῆς θόξης τῆς ὑπὸ νόμου διὰ τῆς παιδείας γεγонуίας περὶ τῶν δεινῶν ἃ τέστι καὶ οἷα. Διὰ παντὸς δὲ ἐλεγον [αὐτὴν σωτηρίαν] τὸ ἐν τε λύπαις ὄντα διασώζεσθαι αὐτὴν καὶ ἐν ἡδοναῖς καὶ ἐν ἐπιθυμίαις καὶ ἐν φόβοις καὶ μὴ ἐκβάλλειν» (Πολιτ. δ', 429, Β.).

4 «Οὐκοῦν καὶ ταῦτα ὄρας ἐνόητα σοι ἐν τῇ πόλει, καὶ κρατουμένας αὐτόθι τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἐν τοῖς πολλοῖς τε καὶ φαύλοις ὑπὸ τε τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς φρονήσεως τῆς ἐν τοῖς ἐλάττωσίν τε καὶ ἐπιεικεστέροις; Ἐγὼγ', ἔφη. — ὡστε δρθότατ' ἂν φαίμεν ταύτην τὴν ὁμόνοισαν σωφροσύνην εἶναι, χεῖρονός τε καὶ ἀμείνονος κατὰ φύσιν συμφωνίαν, ὁπότερον δεῖ ἄρχεῖν καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ» (Πολιτ. δ', 431, C. D. 432, Α.) Πρὸς. καὶ 441, C.

5 «Πόλις γε ἔδοξεν εἶναι δίκαια, ὅτε ἐν αὐτῇ τριτὴ γένη φύσεων ἐνόητα τὰ αὐτῶν ἕκαστον ἔπραττε» (Πολιτ. δ', 435, Β.).

βίος ὅπως αἱ διάφοροι τάξεις τῶν καθ' ἐκάστους ἀνθρώπων δυνηθῶσι νὰ συνενωθῶσιν εἰς ὑψιστὸν τινα σκοπὸν, ἀφορῶντα εἰς τὴν μόρφωσιν ἠθικοῦ τινος καὶ ἀρμονικοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἐν ᾧ ἐκάστη μὲν δύναμις δύναται ν' ἀναπτύχῃ ἑλευθέρως, ἐκάστη δὲ ἀρετὴ δύναται νὰ παρασταθῇ ἐν τῇ ἑαυτῆς τελειότητι¹.

Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ Πλάτωνα ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἡ ὑψίστη τῆς πόλεως ἀρετὴ καὶ ἡ βᾶσις, ἐξ ἧς ἅπας ὁ ἠθικὸς αὐτῆς βίος πρέπει ν' ἀπορρέῃ, μεταξὺ δὲ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πόλεως μεγίστη ὑπάρχει ἀναλογία καὶ ὁμοιότης, διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ οὐδεμίαν ὑψηλοτέραν ἀρετὴν καὶ οὐδεμίαν ὑψηλοτέραν τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ βίου ἀρχὴν δύναται νὰ ὑπάρχῃ τῆς πλατωνικῆς δικαιοσύνης, ἥτοι ἡ ἠθικὴ τελειότης ἐκάστου ἀνθρώπου πρέπει νὰ συνάδῃ ἀκριβῶς πρὸς τὴν τῆς πόλεως². Κατὰ ταῦτα λοιπὸν, ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς τῆς πολιτικῆς φρονήσεως εἶναι ἡ κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς δικαιοσύνης μόρφωσις τοῦ ὅλου πολιτικοῦ βίου καὶ ἡ ἀρμονικὴ ἔνωσις πασῶν τῶν ποικίλων ἐνεργειῶν τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὸν στοιχείων, δι' ἧς ἡ πολιτεία ἀφικνεῖται εἰς τὸ τέμμα τῆς ἐκυτῆς τελειότητος, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀληθὴς παιδεία οὐδὲν ἕτερον πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ ἢ τὴν κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς δικαιοσύνης ἀρμονικὴν ἀνάπτυξιν πασῶν τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, δι' ἧς οὗτος ἀποβαίνει τέλειος.

Ἐξετάζοντες νῦν ἰδίᾳ τὴν κατὰ Πλάτωνα παιδείαν παρατηροῦμεν ὅτι τῷ ὄντι σκοπὸς αὐτῆς εἶναι οὐχὶ ἡ ἀπλὴ ἀνάπτυξις τῶν ἰδιαιτέρων τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν διαφόρων τοῦ βίου σκοπῶν, ἀλλ' ἡ μόρφωσις τοῦ ὅλου ἀνθρώπου πρὸς τὴν δικαιοσύνην, ἥτοι πρὸς τὴν ἠθικὴν ἐνότητα πασῶν τῶν ἐκυτοῦ δυνάμεων. Ἡ πλατωνικὴ παιδεία ἀναφέρεται εἰς ἅπασας τὰς ὀψεις τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, περιλαμβάνει τὴν τε σωματικὴν καὶ ψυχικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι τιμιωτέρα τοῦ σώματος, ἐπιδιώκει τὴν προσαρμογὴν τῆς τούτου ἀρμονίας πρὸς τὴν ἐκείνης συμφωνίαν, ἐν δὲ τῇ συγχρόνῳ ἐπ' ἀμφοτέρων ἐπιδράσει ἀνευρίσκει τὴν κοινὴν σωτηρίαν³. Ὁ Πλάτων, ἐπόμενος ταῖς ἐπικρα-

1 Πολιτ. α', 351, δ', 443. Γοργ. 507.

2 Πολιτ. ε', 368. Ε—369 Α.

3 «Ὁ γε νοῦν ἔχων—τὴν τοῦ σώματος ἔξιν καὶ τροφὴν οὐχ ὅπως τῇ θηριώδει καὶ ἀλόγῳ ἡδονῇ ἐπιτρέψας ἐνταῦθα τετραμμένος ζῆσει, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ὑγιειαν βλέπων, οὐδὲ τοῦτο πρесеύων, ὅπως ἰσχυρὸς ἢ ὑγιὴς ἢ καλὸς ἔσται, ἐὰν μὴ καὶ σωφρονήσιν μέλλῃ ἂν αὐτῶν, ἀλλ' αἰετὴν ἐν τῷ σώματι ἀρμονίαν τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἕνεκα συμφωνίας ἀρμολογούμενος (φαίνεται)» (Πολιτ. ι', 591, C.) — «Μία δὲ σωτηρία πρὸς ἄμφω, μήτε τὴν ψυχὴν ἄνευ σώματος κινεῖν, μήτε τὸ σῶμα ἄνευ ψυχῆς, ἢ ἄμνομένο γίγνησθον ἰσορροπῶν καὶ ὑγιῆ» (Τιμ. α. 88, Β.).

τούσαις θεωρίαις τῶν ἐκαστοῦ συγχερόνων, διαιρεῖ τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ πει-
δεῖαν εἰς δύο περιληπτικώτατα εἶδη, ἧτοι τὴν *γυμναστικὴν* καὶ τὴν *μου-
σικὴν*, ὧν ἡ μὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ σώματος, ἡ δὲ εἰς τὴν
ῥύθμισιν τῆς ψυχῆς¹, ἀμφοτέραι δὲ ἐπιδιώκουσι ὑψιστόν τινα καὶ κοινόν
σκοπὸν, τοῦτέστι τὴν ἐν τῇ ψυχῇ δικαιοσύνην ἢ τὴν συναρμογὴν τοῦ θυμοει-
δοῦς μετὰ τοῦ φιλοσόφου². Κατὰ ταῦτα λοιπὸν διττῶς πρέπει νὰ ἐξετά-
σωμεν τὰ δύο ταῦτα παιδαγωγικὰ τοῦ Πλάτωνος μέσα, ἧτοι πρῶτον μὲν
πῶς ταῦτα ἐκπληροῦσι τὸν ἄμεσον καὶ ἰδιαίτερον αὐτῶν σκοπὸν, δεύτερον
δὲ πῶς ταῦτα ἐμμέσως ἐκπληροῦσι τὸν ὑψιστόν αὐτῶν καὶ κοινόν σκοπὸν,
ἧτοι τὴν ἐν τῇ ψυχῇ δικαιοσύνην. Ἀρχόμεθα δὲ ἀπὸ τῆς γυμναστικῆς.

Γυμναστικὴν λέγων ὁ Πλάτων ἐννοεῖ οὐχὶ μόνον τὰς ἐντέχνους ἀσκή-
σεις, αἵτινες σκοποῦσι τὴν εὐκαμψίαν τῶν τοῦ σώματος μελῶν καὶ τὴν
ἀνάπτυξιν τῆς τῶν μυῶνων δυνάμεως, ἀλλὰ καθόλου πᾶν ὅπερ συντελεῖ
ἀμέσως μὲν πρὸς προαγωγὴν τῆς ὀργανικῆς ἐνεργείας τοῦ σώματος, ἐμμέ-
σως δὲ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς. Ἐν τῇ γυμναστικῇ συμ-
περιλαμβάνει ὁ Πλάτων καὶ τὴν *διαιτητικὴν*, θεωρῶν αὐτὴν δικαίως ὡς
μέρος οὐσιῶδες τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς³· διότι, ἐπειδὴ τὸ σῶμα τοῦ ἀν-
θρώπου συνίσταται ἐκ διαφόρων μερῶν, ἅτινα εἰς ἀρμονικὴν τινα τάξιν ὑπὸ
τοῦ θεοῦ καθυπεβλήθησαν, καὶ ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ σῶμα ἐνεργεῖ διαφόρους
ἐνεργείας, αἵτινες συμπληροῦσιν ἀλλήλας καὶ ὑποστηρίζουσι, διὰ τοῦτο τὰ
τε μέρη ταῦτα καὶ αἱ ἐνεργεῖαι πρέπει νὰ διατηρῶνται διὰ καταλλήλου
διαίτης ἐν ἀναλόγῃ σχέσει καὶ συναφείᾳ· ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἐκάστη φυσικὴ
τοῦ σώματος ιδιότης ἔχει διάφορον χρεῖαν, οἷον ἡ μὲν ἐπιδειτῆται διεγέρσεως
μᾶλλον ἢ μετριότητος, ἡ δὲ μετριότητος μᾶλλον ἢ διεγέρσεως, διὰ τοῦτο
ἐν ἐκάστη τοῦ σώματος ιδιότητι πρέπει νὰ ὑπόκειται ὡς βράσις ἰδιαίτερος
τρόπος διαίτης. Ἐκ τοιούτων θεωριῶν ὀρμώμενος ὁ Πλάτων παρέχει δια-
φόρους ὁδηγίας καὶ παραγγέλματα, ἅτινα, ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ γάμου⁴ καὶ
τῆς διαίτης τῆς μητρὸς πρὸ τοῦ τοκετοῦ⁵, προβαίνουν κανονίζοντα τὴν
διαίτην τοῦ γεννηθέντος παιδὸς ἐν πᾶσι τοῖς σταδίοις τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

¹ «Τίς οὖν ἡ παιδεία; — Ἔστι δὲ που ἡ μὲν ἐπὶ σώματι γυμναστικὴ, ἡ δ' ἐπὶ
ψυχῇ μουσικὴ» (Πολιτ. β', 376, E). Πρὸς καὶ Τιμ. 88, C.

² «Ἐπὶ δὲ οὗ ὄντε τούτω, ὡς ἔοικε, δύο τέχνη θέν ἔγωγ' ἄν τινα φαίην δεδωκέναι
τοῖς ἀνθρώποις, μουσικὴν τε καὶ γυμναστικὴν ἐπὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ φιλόσοφον,
οὐκ ἐπὶ ψυχὴν καὶ σῶμα, εἰ μὴ εἰ πάρεργον, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνω, ὅπως ἂν ἀλλήλοις συν-
αρμωσθῆτον ἐπιτεινομένω καὶ ἀνιμένω μέχρι τοῦ προσήκοντος,» (Πολιτ. γ', 411, E.).

³ Τιμ. 89, D.

⁴ Πολιτ. ε', 459—461. Νόμ. δ', 721, E. 772, D. ε', 775, C. 785, B. Πρὸς καὶ 924
—926. γ', 674, B. Τιμ. 18.

⁵ Νόμ. ζ', 789 κει. καὶ 792, E.

Τὰ πλατωνικὰ ταῦτα παραγγέλματα δυνάμεθα νὰ συμπεριλάβωμεν εἰς
δύο, ἧτοι εἰς τὰ ἀποβλέποντα τὴν κανονικὴν καὶ φυσικὴν πλήρωσιν τῶν
διαφόρων τοῦ σώματος χρεῶν, ἧτις ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς *διαιτη-
τικῆς*, καὶ εἰς τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν διάπλασιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν δια-
φόρων τοῦ σώματος μελῶν, περὶ ἣν ἀσχολεῖται ἡ κυρίως *γυμναστικὴ*.
Καὶ περὶ μὲν τῆς πληρώσεως τῶν σωματικῶν χρεῶν λόγον ποιοῦμενος ὁ
Πλάτων ἀποδοκιμάζει μὲν τὴν χρῆσιν τῶν τροφῶν καὶ τῶν ποτῶν, ἅτινα
παραβλάπτουσι τὴν ὑγίειαν τοῦ σώματος, ἐπιδοκιμάζει δὲ τὰς ἀπλάς καὶ
λιτὰς τροφάς, τὰς συντελοῦσας πρὸς προαγωγὴν αὐτῆς· καθόλου δὲ συνι-
στᾷ τὴν διαίτην ἐκείνην, ἧτις τὸ μὲν σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπιρρωνύ-
ουσα προφυλάττει ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν, αὐτὸν δὲ ἀσκούσα καθιστᾷ ἐπι-
τήθειον εἰς τὸ ὑποφέρειν καὶ πείναν καὶ δίψαν, καὶ ψυχὸς καὶ θάλπος· καὶ
πάσας τὰς τοῦ καιροῦ μεταβολάς¹. Περὶ δὲ τῆς διαπλάσεως καὶ ἐνισχύ-
σεως τῶν τοῦ σώματος μελῶν πραγματευόμενος ὁ Πλάτων δοξάζει ὅτι ἡ
ἰδίως *γυμναστικὴ* τριποῦν τινα σκοπὸν ἐπιδιώκει, ἧτοι τὴν *ῥώμην*, τὴν
εὐκαμψίαν καὶ τὸ *κάλλος* τοῦ τε σώματος καθόλου καὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ
ἰδίᾳ. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιδιώκεται κατὰ Πλάτωνα διὰ τῶν δύο εἰδῶν τῆς
γυμναστικῆς ἧτοι τῆς *πάλης* καὶ τῆς *ὀρχήσεως*², ἐν οἷς συμπεριληπτέα
καὶ τὰ περὶ τὸν *πόλεμον* γυμνάσια³. Καθόλου δ' εἰπεῖν ὁ Πλάτων παρε-
δέχτο ἐν τῇ παιδείᾳ αὐτοῦ ἐκεῖνα μόνον τὰ γυμνάσια καὶ ἐπὶ τοσοῦτον,
ἅτινα καὶ ἐφ' ὅσον, ἀντιρρόπως τῇ μουσικῇ ἐνεργοῦντα, συνετέλουν εἰς
ἐξέγερσιν καὶ ἐπιρρῶσιν τοῦ θυμοειδοῦς τῆς ψυχῆς· τούτου ἕνεκα ἀπέκλειε
πᾶσαν διαίτην καὶ πάντα πόνον καὶ πάντα τὰ γυμνάσια, ἅτινα, εἰς μόνην
τὴν τοῦ σώματος ἰσχὺν καὶ ῥώμην ἀφορῶντα, διετάρασσον τὴν μεταξὺ τῆς
ἐνεργείας τῆς μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς ἀπαιτουμένην ἀρμονίαν, οἷα ἦσαν
ἢ τε διαίτη καὶ τὰ γυμνάσια τῶν ἀθλητῶν⁴.

Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ πρώτου εἶδους τῆς πλατωνικῆς παιδείας, τοῦ-
έστι τῆς γυμναστικῆς, τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν διάπλασιν καὶ μόρφωσιν
τοῦ σώματος, μεταβαίνομεν εἰς τὸ δεύτερον, τοῦτέστι τὴν *μουσικὴν*, ἧτις,
ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ῥύθμισιν τῆς εὐγενεστέρως φύσεως τοῦ
ἀνθρώπου, τοῦτέστι τῆς ψυχῆς μετὰ τῶν ιδιοτήτων αὐτῆς καὶ δυνάμεων,

¹ Πολιτ. γ', 403—405. Νόμ. ε', 666—674.

² Νόμ. ζ', 795—796.

³ Νόμ. ζ', 813, D.

⁴ «Ἄδὲ μὴν τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς πόνους πρὸς τὸ θυμοειδὲς τῆς φύσεως βλέπων κα-
κίονο ἐγείρων πονήσει μᾶλλον ἢ πρὸς ἰσχὺν, οὐχ ὡςπερ οἱ ἄλλοι ἀθληταὶ ῥώμης ἕνεκα
οσιτία καὶ πόνους μεταχειρίζονται» (Πολιτ. γ', 410, B).

και περιλαμβάνουσα ἅπαντα τὰ πρὸς τοῦτο συντελοῦντα παιδαγωγικὰ μέσα, θεωρεῖται παρὰ τοῦ Πλάτωνος πολλῶ εὐγενεστέρᾳ καὶ ὑψηλοτέρᾳ τῆς γυμναστικῆς. Ὅπως καταμάθωμεν δὲ τὸν τρόπον τῆς κατὰ Πλάτωνα ἀναπτύξεως καὶ ῥυθμίσεως τῶν ψυχικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων, πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ κατὰ τὸν θεῖον τοῦτον φιλόσοφον τρία τῆς ψυχῆς εἶδη, ἧτοι τὸ ἐπιθυμητικόν, τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ λογιστικόν, εἰς ὧν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ῥυθμίσιν ἀπέβλεπεν ἡ μουσικὴ.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ῥυθμίσιν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ἐπομένως καὶ τῆς πρὸς αὐτὸ ἀναλογούσης τάξεως τῶν δημιουργῶν, οὐδεμίαν σχεδὸν ἰδιαίτην ὑπόθεσιν εὐρίσκομεν ἐν τῇ παιδαγωγικῇ τοῦ Πλάτωνος θεωρίᾳ, διότι οὗτος ἐπιθυμητικὸν λέγων ἐνόησε τὴν κατωτέραν ἐκείνην δύνάμιν τῆς ψυχῆς, ἐξ ἧς πηγάζουσιν αἱ ἐκ τοῦ σώματος ἐξαρτώμεναι ὄρμηαι, ὧν ἡ δύνάμις καὶ ἡ ἀκμὴ ἐπιτυγχάνεται ὕγιος ὄντος καὶ καλῶς μεμορφωμένου τοῦ σώματος. Ἀσκουμένου λοιπὸν ἀρκούντως τοῦ σώματος διὰ τῆς γυμναστικῆς συνασκούνται κατὰ Πλάτωνα καὶ συναναπτύσσονται καὶ αἱ τοῦ σώματος ὄρμηαι. Τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἐγκατελίμπανεν ὁ Πλάτων εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν, ἐπιβάλλων τῷ παιδαγωγῷ τὸ μόνον καθήκον τοῦ περιορίζειν τὰς τοῦ σώματος ὄρμᾶς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ πρέποντος. Τοῦναντίον δὲ ἄπασαν σχεδὸν τὴν ἐνέργειαν τῆς μουσικῆς παιδεύσεως βλέπομεν τὸν Πλάτωνα συγκεντρώσαντα ἐν τῇ ἀναπτύξει καὶ ῥυθμίσει τῶν δύο ἐτέρων ὑψηλοτέρων δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἧτοι τοῦ θυμοειδοῦς καὶ τοῦ λογιστικοῦ, ἐπομένως καὶ τῶν πρὸς τὰς δυνάμεις ταύτας ἀναλογουσῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων τῆς πολιτείας, ἧτοι τῶν *γυλάκων* καὶ τῶν *ἀρχόντων*.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ θυμοειδὲς, ἧτοι τὴν δύνάμιν ἐκείνην τῆς ψυχῆς, ἧτις, κειμένη μεταξὺ τῆς κατωτέρας ἢ αἰσθητικωτέρας καὶ ἀνωτέρας ἢ πνευματικωτέρας δυνάμεως τῆς ψυχῆς καὶ ὀφείλουσα νὰ ὑπακούῃ καὶ ἐπικουρῇ τῷ λογιστικῷ¹, παρὰ τὴν ὑψηλότεραν αἰσθητικὰ, παρὰ τὴν ὅτι ἡ ἐξέγερσις καὶ ῥυθμίσις αὐτοῦ, ἐπομένως καὶ ἡ τῶν πρὸς αὐτὸ ἀναλογούντων *γυλάκων*, ἐξαρτᾶται κατὰ Πλάτωνα ἔνθεν μὲν ἐκ τῆς εὐεξίας τοῦ σώματος καὶ τῆς πρὸς ταύτην συντελούσης *γυμναστικῆς*, ἔνθεν δὲ ἐκ τῶν *καλῶν τεχνῶν*, ὧν τὸ αἰσθητικὸν κάλλος ἐν στενοτάτῃ καὶ ἀδιαρρήκτῃ εὐρίσκεται συναφείᾳ μετὰ τοῦ ἠθικοῦ.

Μεταξὺ τῶν καλῶν τεχνῶν, τῶν μεγάλως ἐπιδρωσῶν ἐπὶ τοῦ θυμοειδοῦς,

1 «Ὁδοῦν τῷ μὲν λογιστικῷ ἄρχειν προσήκει, σφῶν ὄντι καὶ ἔχοντι τὴν ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ψυχῆς προμήθειαν, τῷ δὲ θυμοειδεὶ ὑπὸ κῶφ εἶναι καὶ ἑμμάχῳ τούτου; «Πάνυ γε» (Πολιτ. δ', 441, E). Πρβλ. καὶ Τιμ. 70.

κυριωτάτην θεωρεῖ ὁ Πλάτων τὴν ἰδίως *μουσικὴν* ἅτι μάλιστα καταδύεται εἰς τὸ ἐντὸς τῆς ψυχῆς ὅ τε ῥυθμὸς καὶ ἁρμονία, καὶ ἑρμωμένεστατα ἄπτεται αὐτῆς φέροντα τὴν εὐσηχημοσύνην, καὶ ποιεῖ εὐσηχήμονα, εἰάν τις ὁρθῶς τραφῇ, εἰ δὲ μὴ, τοῦναντίον»¹. Ἡ ἰδίως μουσικὴ ἔχει διττὴν τινὰ ἰδιότητα, ἧτοι ὅτε μὲν ἄγει τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ἡδυπάθειαν καὶ τὴν τρυφήν, ὅτε δὲ ἐμπνέει εἰς αὐτὴν τὸ θάρρος καὶ τὴν τόλμην, καὶ πάλιν ὅτε μὲν φαιδρύνει καὶ τέρπει αὐτὴν, ὅτε δὲ καθιστᾶ βαρῦθυμον καὶ μελαγχολικὴν. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐπωφελοῦς καὶ ἐπιβλαβοῦς ἐνεργείας τῆς μουσικῆς ὁ Πλάτων προέβλεπεν ὅπως περιορίσῃ αὐτὴν ἐντὸς ὁρίων σταθερῶν, εἰσάγων θεσμούς, ἰσχύοντας οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν ἀνηλίκων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς διαίτης τῶν ἐνηλίκων ἀνθρώπων. Κατὰ τοὺς θεσμοὺς τούτους τοῦ Πλάτωνος ἐκεῖναι μόνον αἱ ἁρμονίαι πρέπει νὰ εἰσάγωνται καὶ ἀσκῶνται ἐν τῇ πόλει, αἵτινες συμφωνοῦσι πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς ἠθικῆς, αἱ δὲ ἀπάδουσαι πρέπει νὰ ἀποκλείωνται. Οὕτως ἀπηγόρευσεν ὁ Πλάτων ἔνθεν μὲν τὴν *μικρολυδιστὶ* καὶ *σικτορολυδιστὶ* ἁρμονίαν, τὴν διεγείρουσαν θρήνους καὶ ὀδυρμούς ἀπρεπεῖς ἀνδράσι τε καὶ γυναῖκι, ἔνθεν δὲ τὴν *ἰαστὶ* καὶ *λυδιστὶ*, τὴν διεγείρουσαν τὴν μέθην, τὴν μαλακίαν καὶ τὴν ἀργίαν τοῦναντίον δὲ ἐπέτρεψε τὴν *χοῦσιν* ἐκείνων τῶν ἁρμονιῶν, αἵτινες, διεγείρουσαι ἀνδρίαν μὲν ἐν πολέμοις, μετρίτητα δὲ καὶ καρτερίαν ἐν ταῖς εὐτυχίαις καὶ δυστυχίαις, πειθῶ δ' ἐν ταῖς νοουθεσίαις καὶ εὐσέβειαν ἐν ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, καλοῦνται ὑπὸ τοῦ μετὰ Σωκράτους διαλεγόμενου Ἀδειμάντου *δωριστὶ* καὶ *φρυγιστὶ*². Κατὰ ταῦτα ἀπηγόρευσεν ὁ Πλάτων οὐ μόνον τὰ πολύχορδα καὶ πολυαρμόνια ὄργανα, καταλιπὼν μόνον τὴν *λύραν*, τὴν *κιθάραν* καὶ τὴν *σύριγγα*³, ἀλλὰ καὶ τοὺς ποιή-

1 Πολιτ. γ', 401, D.

2 «Τίνας οὖν θρηνώδεις ἁρμονίας; — Μικρολυδιστὶ, ἔφη, καὶ σικτορολυδιστὶ καὶ ἰαστὶ τινες. Ὁδοῦν αὐταί, ἦν δ' ἐγὼ, ἀφαιρεταί· ἄχρηστοί γάρ καὶ γυναῖξιν, ἃς δεῖ ἐπεικεῖς εἶναι, μὴ ὅτι ἀνδράσιν. Πάνυ γε — Τίνας οὖν μαλακάς τε καὶ συμποτικὰς τῶν ἁρμονιῶν; Ἰαστὶ, ἦ δ' ὅς, καὶ λυδιστὶ, αἵτινες χαλαρὰ καλοῦνται. Ταῦτάς οὖν, ὧν ἦμι, ἐπὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν ἔσθ' ὅτι χρήσαι; Οὐδαμῶς, ἔφη· ἀλλὰ κινδυνεύει σοι δωριστὶ λείπεισθαι καὶ φρυγιστὶ. Οὐκ οἶδα, ἔφη ἐγὼ, τὰς ἁρμονίας, ἀλλὰ κατάλειπε ἐκείνην τὴν ἁρμονίαν, ἣ ἐν τε πολεμικῇ πράξει ὄντος ἀνδρείου καὶ ἐν πάσῃ βίᾳ ἐργασίᾳ πρεπόντως ἂν μιμήσαιτο φθόγγους τε καὶ προσφῶδεις, καὶ ἀποτυχόντος, ἣ εἰς τραύματα ἢ εἰς θανάτους ἰόντος ἢ εἰς τινὰ ἄλλην συμφορὰν πεσόντος ἐν πᾶσι τούτοις παρατεταγμένως καὶ καρτερούντως ἀμυνομένου τὴν τύχην· καὶ ἄλλην αὖ ἐν εἰρηνικῇ τε καὶ μὴ βίᾳ, ἀλλ' ἐν ἐκουσίῳ πράξει ὄντος, ἣ τινὰ τι πειθοντός τε καὶ δεομένου, ἣ εὐχῇ θεῶν ἢ διδαχῇ καὶ νοουθεσίᾳ ἀνθρώπων κτλ.» (Πολιτ. γ', 398, E — 399, C).

3 «Τριγῶνον ἔρα καὶ πηκτίδων καὶ πάντων ὀργάνων, ὅσα πολύχορδα καὶ πολυαρμόνια, δημιουργοὺς οὐ θέρψομεν. — Λύρα δὴ σοι, ἦν δ' ἐγὼ, καὶ κιθάρα λείπεται καὶ κατὰ πόλιν χρήσιμα· καὶ αὐτὰ κατ' ἀγροὺς τοῖς νομῆσι σύριγγ' ἂν τις εἴη. Ὡς γοῦν, ἔφη, ὁ λόγος ἡμῖν σημαίνει» (Πολιτ. γ', 399, D).

λους ρυθμούς, επιτρέψας μόνον τούς ρυθμούς βίου *κοσμίου τε και ἀνδρείου*¹. Προσδιορίζας ὁ Πλάτων τὸν χαρακτήρα τῆς μουσικῆς και καταδείξας ποῖα αὐτῆς μέλη και τίνα ὄργανα, ἐξεγείροντα και ρυθμίζοντα τὸ θυμοειδές, πρέπει νὰ εἰσάγωνται εἰς τὴν πολιτείαν, ἀνέθηκε τὴν περὶ τῆς διατηρήσεως τούτων, ὡς και τῆς γυμναστικῆς, ἐποπτεῖαν εἰς τοὺς ἐπιμελητὰς τῆς πόλεως².

Ἐτερον μέσον πρὸς διέγερσιν και ρύθμισιν τοῦ θυμοειδοῦς παραδέχεται ὁ Πλάτων τὴν *ποίησιν*. Ἐπειδὴ δὲ και αὕτη οὐ μόνον διὰ τοῦ ὑποκειμένου, περὶ οὗ πραγματεύεται, ἀλλὰ και διὰ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τοῦτο πράττει, δύναται νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπιδραστικῶς ἐπὶ τὰς τῶν νέων ψυχὰς, διὰ τοῦτο, εἰσάγων αὐτὴν ὁ Πλάτων εἰς τὴν ἐκυτοῦ πολιτείαν πρὸς παιδεύσιν τῶν νέων, περιλαμβάνει ἐντὸς ὁρίων λίαν περιορισμένων. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ ὑποκείμενον τῆς ποιήσεως δοξάζει ὁ Πλάτων ὅτι ἡ *ποίησις*, συγγενεύουσα τῇ μουσικῇ, πρέπει νὰ συνῆδῃ πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀξιώσεις τῶν παραδεδεγμένων ἀρμονικῶν οὕτως ὥστε τὸ τε περιεχόμενον και τὸ μέλος νὰ συμφωνῶσιν ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ θυμοειδοῦς ἠθικῇ ἐπενεργείᾳ. Ἀπαιτεῖ λοιπὸν ὁ Πλάτων παρὰ τῶν ποιητῶν ὅπως ἐν τοῖς φανταστικοῖς αὐτῶν δημιουργήμασιν ἀφίστανται μὲν παντὸς, μὴ συνῆδοντος πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ λόγου και τῆς ὕψους θρησκευτικῆς ὑπερβασιμῆς ἠθικῆς ἀρχῆς, εἰσάγωνσι δὲ καθ' ἑαυτοὺς και ἀξιοπρεπεστέρως ἐννοίας περὶ τε θεῶν και ἡρώων και τῶν ἐν Ἄδου, ἔτι δὲ και περὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, συντελοῦντες οὕτως εἰς τὸ νὰ κτησῆται πρῶτον ὁ ἐν καλοῖς εἰκόσι τρεφόμενος θυμὸς τὴν ἠθικὴν ἐκείνην δύναμιν, ἣτις εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς τὸν ἐν ἀρετῶν βίον³. Τοιοῦτα φρονῶν ὁ Πλάτων οὐδόλως συνεφώνει πρὸς τε τὰς θρησκευτικὰς τοῦ ὄχλου πεποιθήσεις και τὰς τῶν συγχρόνων αὐτοῦ δοξασίας περὶ τῆς μορφωτικῆς δυνάμεως τῶν ποιητῶν⁴. Ὡς πρὸς δὲ τὸν τρόπον τῆς τῶν γεγονότων πρακτικῆς, ἦτοι τὸ εἶδος τῆς ποιήσεως, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Πλάτων ἐκεῖνο μόνον παρεδέχετο ἐν τῇ παιδείᾳ και τῇ πόλει καθόλου, ὅπερ συνετέλει εἰς προαγωγὴν τοῦ ἠθικοῦ αὐτῶν σκοποῦ. Τούτου ἕνεκα, τριττῆς οὔσης τῆς ποιή-

1 «Ἴθι δὲ, ἔφη, και τὰ λοιπὰ καθαίρωμεν. Ἐπόμενον γὰρ δὴ ταῖς ἀρμονίαις ἂν ἡμῖν κῆρ τὸ περὶ ρυθμοῦ, μὴ ποιήσας αὐτοῦ διώκειν μηδὲ παντοδαπὰς βάρσεις, ἀλλὰ βίου ῥυθμοῦ ἰδεῖν κοσμίου τε και ἀνδρείου τίνες εἰσὶν» (Πολιτ. γ', 399, E).

2 «Τούτου ἀνεκτέον τοῖς ἐπιμεληταῖς τῆς πόλεως, ὅπως ἂν αὐτοὺς μὴ λάθῃ διαφθερῆν, ἀλλὰ παρὰ πάντα αὐτὸ φυλάττωσι τὸ μὴ νεωτερίζειν περὶ γυμναστικῆν τε και μουσικῆν παρὰ τὴν τάξιν — εἶδος γὰρ καινὸν μουσικῆς μεταβάλλειν εὐλαβητέον ὡς ἐν ὄλῳ κινδυνεύοντα· οὐδαμῶς γὰρ κινδυνεύει μουσικῆς τρόποι· ἄνευ πολιτικῶν νόμων τῶν μεγίστων» (Πολιτ. δ', 424 B. C).

3 Πολιτ. β', 377, E. γ', 392. 401, B.

4 Πολιτ. ε', 606, E.

σεως, ἦτοι τῆς μὲν *μελικῆς*, γινομένης δι' ἀπλῆς διηγήσεως, τῆς δὲ *δραματικῆς*, γινομένης ὅλης διὰ μιμήσεως, τῆς δὲ *ἐπικῆς*, γινομένης διὰ διηγήσεως ἅμα και μιμήσεως¹, θεωρεῖ ὁ Πλάτων συντελεστικώτερον πρὸς τὸν ἐπιδικώμενον ἠθικὸν σκοπὸν, ἐπομένως εἰσακτέον εἰς τε τὴν πόλιν και τὴν παιδείαν, τὸ πρῶτον εἶδος τῆς ποιήσεως, τὸ ἀπηλλαγμένον τῆς μιμήσεως, καίπερ ὃν ἦττον ποιητικόν· ἀποκλείει δὲ ἐκ τῆς πόλεως τὰ ἕτερα δύο εἶδη τῆς ποιήσεως², διότι μιμητικὰ ὄντα ἔνθεν μὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν παράστασιν οὐχὶ τοῦ ἀληθοῦς, ἀλλὰ τοῦ φαινομένου³. ἔνθεν δὲ, ἐγείροντα και τρέφοντα τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς, συντελοῦσιν εἰς ἐπισκόπησιν τοῦ λογιστικοῦ⁴. ἔνθεν δὲ ἐθίζουσι τὴν ψυχὴν εἰς ἐπιπόλαιον τινα πολυεργίαν, ἣτις ἀπάδει εἰς τὴν ἀρχὴν, καθ' ἣν ἕκαστος ἐν τῇ πόλει ἐν μόνον ἐκ τῶν ἀξίων λόγου ἐπιτηδευμάτων πρέπει νὰ ἐπιτηδεύῃ, ὅπως δυναθῇ νὰ πράττῃ τοῦτο καλῶς⁵. Καθ' ὅλου δ' εἰπεῖν ὁ Πλάτων ἐξορίζει ἐκ τῆς πόλεως πᾶν εἶδος ποιήσεως, ἔστω και κάλλιστον, μὴ συνῆδον πρὸς τοὺς ἠθικοὺς αὐτῆς σκοποῦς· ἐπιτρέπει δ' ἐν αὐτῇ ἐκείνην τὴν ποίησιν, ἣ ἐκεῖνο τῆς ποιήσεως τὸ μέρος, ὅπερ, εἰ και ἀηδέστερον, συντελεῖ εἰς ἠθοποίησιν τῶν νέων⁶, οἷοι εἶναι οἱ εἰς τοὺς θεοὺς ὕμνοι και τὰ εἰς τοὺς ἀγαθοὺς ἐγκώμια⁷.

Πρὸς τῇ μουσικῇ και τῇ ποιήσει θεωρεῖ ὁ Πλάτων και τὰς *εἰκαστικὰς τέχνας* ἐπιτηδαιοτάτας πρὸς διέγερσιν και ρύθμισιν τοῦ θυμοειδοῦς. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπαιτεῖται ὅπως και αὗται φέρωσι τὸν τύπον οὐ μόνον τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ και τοῦ ἀγαθοῦ, ἦτοι πρέπει νὰ θηρεύωσι κατὰ Πλάτωνα τὴν παράστασιν οὐχὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ ἀκολάστου, τοῦ ἀγελευθέρου και τοῦ ἀσχήμου, ἀλλὰ τὴν τοῦ καλοῦ τε και εὐσχήμου, εἶνα μὴ ἐν κακίᾳ εἰκόσι τρεφόμενοι — οἱ φύλακες, ὡς περ ἐν κακῇ βοτάνῃ, »πολλὰ ἐκάστης ἡμέρας κατὰ μικρὸν ἀπὸ πολλῶν δρεπόμενοι τε και »νεμόμενοι, ἐν τι ξυριστάντες λαυθάνωσι κακὸν μέγα ἐν τῇ αὐτῶν ψυχῇ.

1 «Τῆς ποιήσεως τε και μυθολογίας ἡ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστίν, — τραγωδία τε και κωμωδία, ἡ δὲ δι' ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ· εὖροι δ' ἂν αὐτὴν μάλιστα »που ἐν διθυράμβοις· ἡ δ' αὖ δι' ἀμφοτέρων ἐν τε τῇ τῶν ἐπῶν ποιήσει, πολλαχῶς »δὲ και ἄλλοθι» (Πολιτ. γ', 394, C).

2 Πολιτ. γ', 394, D—398, B.

3 Πολιτ. ε', 601, B.

4 Πολιτ. ε', 605, B.

5 Πολιτ. γ', 395, A.

6 «Αὐτοὶ δ' ἂν τῷ αὐστηροτέρῳ και ἀηδέστερῳ ποιητῇ χροῦμεθα και μυθολόγῳ ὠφελείας ἕνεκα, ὅς ἡμῖν τὴν τοῦ ἐπικοῦς λέξιν μιμοῖτο» (Πολιτ. γ', 398, A).

7 «Ὅσον μόνον ὕμνους θεοῖς και ἐγκώμια τοῖς ἀγαθοῖς ποιήσεως παραδεκτέον εἰς πόλιν» (Πολιτ. ε', 607, A).

» — ἄλλ' — ἵνα ὡς περ ἐν ὑγιεινῷ τόπῳ οἰκοῦντες οἱ νέοι ἀπὸ παντὸς » ὠφελῶνται, ὁπόθεν ἂν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν καλῶν ἔργων ἢ πρὸς ὄψιν ἢ πρὸς » ἀκοήν τι προσβάλλῃ, ὡς περ αὔρα φέρουσα ἀπὸ χρηστῶν τόπων ὑγίαιαν, » καὶ εὐθύς ἐκ παιδῶν λανθάνῃ εἰς ὁμοιότητά τε καὶ φιλίαν καὶ ἑμφωνίαν » τῷ καλῷ λόγῳ ἄγουσα »¹.

Ἔς πρὸς δὲ τὸ λογιστικόν, ἦτοι τὴν ὑπερτάτην ἐκείνην τῆς ψυχῆς δύ-
ναμιν, ἣτις, ἀνυψοῦσα τὸν ἄνθρωπον ὑπεράνω τοῦ αἰσθητοῦ τούτου κό-
σμου, μεταβιβάζει αὐτὸν εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, τουτέστιν μεταβιβάζ-
ζει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἀεὶ γιγνομένου καὶ ἀπολλυμένου εἰς τὸ ὄντως ὄν, τὸ
μῆτε γιγνόμενον μῆτε ἀπολλύμενον, ἀλλ' ἀβύπαρκτον ὄν καὶ ἀεὶ τὸ αὐτὸ
μένον, παρατηρούμεν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις καὶ ῥυθμίσις αὐτοῦ τε καὶ τῶν πρὸς
αὐτὸ ἀναλογούντων ἀρχόντων, ἀπασχόλησεν, ὡς εἰκός, πλείοτερον τὸν
νοῦν τοῦ Πλάτωνος, συναθροίσαντος ἐν αὐτῇ, ὡς ἐν κέντρῳ τινι, ἀπάσας
τάς περὶ παιδείας ὑποθήκας.

Ὅπως δυνήθῃ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ γίνῃ διὰ τοῦ λογιστικοῦ ἐπι-
δεκτικῆ τῶν ὑψηλοτέρων διανοημάτων καὶ κατοπτέυσῃ αὐτάς τὰς ἰδέας,
αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων καὶ ἔχουσι πραγματικὴν ἀλή-
θειαν, πρέπει ν' ἀσκηθῇ εἰς τὸ ἀνίπτασθαι βαθμηδὸν ἀπὸ τῶν ὁρατῶν ἢ
δοξαστῶν πρὸς τὰ νοητὰ ἢ ἐπιστητά. Πρὸς τὴν τοιαύτην ἀσκήσιν πάσης
ἄλλης γνώσεως καταλληλοτέραν ἐθεώρει ὁ Πλάτων τὴν γνῶσιν τῶν μα-
θηματικῶν, ἣτοι ἀριθμητικῆς τε καὶ λογιστικῆς, γεωμετρίας τε καὶ στε-
ρεομετρίας, ἀστρονομίας τε καὶ ἀρμονικῆς· διότι τὰ μὲν ἄλλα μαθήματα
ἢ πρὸς δόξας ἀνθρώπων καὶ ἐπιθυμίας εἰσὶν ἢ πρὸς γενέσεις τε καὶ συνθέ-
σεις, ἢ πρὸς θεραπείαν τῶν φουμένων τε καὶ συντιθεμένων, τὰ δὲ μα-
θηματικά ὁρμῶνται μὲν ἐκ τῶν αἰσθητῶν, χωροῦσιν ὅμως πρὸς τὰς ὁμο-
νόμους ἰδέας καὶ ἐπιλαμβάνονται αὐτοῦ τοῦ ὄντος². Ἄπτονται δὲ τὰ
μαθηματικά τοῦ ὄντος οὐχὶ σαφῶς καὶ ἐναργῶς, ἀλλ' ἀμυδρῶς, τουτέστιν
ὀνειρώττουσι περὶ τὸ ὄν, διότι, μεταχειριζόμενα ὑποθέσεις, αἵτινες ἀξιώ-
ματα καλοῦνται, ἀφίνουσιν αὐτάς ἀκινήτους, μὴ δυνάμενα νὰ δώσωσι
μηδὲνα αὐτῶν λόγον³. Ἐνεκα τῆς ἀπὸ τῶν ὁρωμένων εἰδῶν ἢ σχημά-
των τάσεως πρὸς τὰ ἀόρατα καὶ ἀίδια εἶδη, ὧν ἐκεῖνα σικαὶ εἰσι καὶ εἰ-
κόνας⁴, καλοῦνται τὰ μαθηματικά μεταστρεπτικά ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος

1 Πολιτ. γ', 401, Β. C.

2 Πολιτ. γ', 533, Β.

3 Αὐτ. C. Πρὸς. καὶ Πολιτ. γ', 510, C.

4 «Τοῖς ὁρωμένοις εἶδεσι προσχρῶνται καὶ τοὺς λόγους περὶ αὐτῶν ποιοῦνται, οὗ
» περὶ τούτων διανοοῦμενοι, ἀλλ' ἐκεῖνον πέρι, οἷς ταῦτα ἔοικε — τούτοις μὲν ὡς εἰκόσιν
» καὶ χρώμενοι, ζητούντες τε αὐτὰ ἐκεῖνα ἰδεῖν, ἀ οὐκ ἂν ἄλλως ἴδοι τις ἢ τῇ διανοίᾳ»
(Πολιτ. γ', 510, D. E).

θεῶν¹, ἀγωγὰ πρὸς ἀλήθειαν τε καὶ οὐσίαν², ὁλοκὰ πρὸς ἀλήθειαν³,
ἐπιπέδεια πρὸς τὸ ποιεῖν καυθεῖν ῥῆον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν⁴ καὶ
χρήσιμα πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ζήτησιν⁵. Σύμμικτον δὲ φύσιν
ἔχοντα καὶ τούτου ἕνεκα μεσεύοντα τῶν τε περὶ τὰ δοξαστὰ καὶ τὰ νοητὰ
μαθημάτων, ὡς περ μεσεύει μεταξύ δόξης καὶ νοῦ ἢ τούτων ἕξις, τουτέστιν
ἡ διάνοια⁶, εἶναι προπαιδευτικὰ τῆς φιλοσοφίας⁷ καὶ συντελοῦσι τὰ μέ-
γιστα εἰς τὴν τοῦ νοῦ δέξιτητα⁸.

Πασῶν τῶν γνώσεων, τῶν συντελουσῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ῥυθμίσιν
τοῦ λογιστικοῦ, κυριωτάτην ἐθεώρει ὁ Πλάτων τὴν τῆς φιλοσοφίας. Ἡ
ἐπιστήμη αὕτη, ἣν ὄτως ἐπιστήμην⁹, ἐπιστήμην ἐπιστημῶν¹⁰, τέχνην
βασιλικὴν¹¹ καὶ ὑψιστον τοῦ θεοῦ δῶρον¹² ἀποκαλεῖ ὁ Πλάτων, ἀνάγει

1 «Ἀγωγῶν ἂν εἴη καὶ μεταστρεπτικῶν ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος θεῶν ἢ περὶ τὸ ἐν μάθησις»
(Πολιτ. γ', 524, E). — Αὐτὴ γε (ἡ ἀστρονομία) ἀναγκάζει ψυχὴν εἰς τὸ ἄνω ὄραν, καὶ ἀπὸ
» τῶν ἐνθένδε ἐκείσε ἄγει. — Ἐγὼ γὰρ αὖ οὐ δύναιμι ἄλλο τι νομίσαι ἄνω ποιοῦν ψυχὴν
» βλεπεῖν μάθημα ἢ ἐκεῖνο, ὃ ἂν περὶ τὸ ὄν τε ἢ καὶ τὸ ἀόρατον» (Πολιτ. γ', 529, A. B).
Πρὸς. καὶ 530, C.

2 «Ἄλλα μὲν λογιστικὴ τε καὶ ἀριθμητικὴ περὶ ἀριθμῶν πάσα. Καὶ μάλα. Ταῦτα
» δὲ γε φαίνεται ἀγωγὰ πρὸς ἀλήθειαν. Ἐπερφῶς μὲν οὖν» (Πολιτ. γ', 525, A).

3 «Τὸ γὰρ ἀεὶ ὄντος ἢ γεωμετρικῆ γνῶσις ἐστίν. Ὅλοκὸν ἔρα, ὃ γενναῖε, ψυχῆς
» πρὸς ἀλήθειαν εἴη ἂν καὶ ἀπεργαστικὸν φιλοσόφου διανοίας πρὸς τὸ ἄνω σχεῖν ἂ νῦν
» κάτω οὐ δεῖν ἔχομεν» (Πολιτ. γ', 527, B).

4 Πολιτ. γ', 526, E.

5 «Χρήσιμον (ἢ ἀρμονικὴ) — πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ζήτησιν» (Πολιτ. γ',
531, C).

6 «Διάνοιαν δὲ καλεῖν μοι δοκεῖς τὴν τῶν γεωμετρικῶν τε καὶ τῶν τοιούτων
» εἶν, ἀλλ' οὐ νοῦν, ὡς μεταξύ τι δόξης τε καὶ νοῦ τὴν διάνοιαν οὐσαν» (Πολιτ. γ'
511, B).

7 «Τὰ μὲν τοῖνυν λογισμῶν τε καὶ γεωμετριῶν καὶ πάσης τῆς προπαιδείας, ἣν τῆς
» διαλεκτικῆς δεῖ προπαιδευθῆναι παισὶν οὗσι χρὴ προσβάλλειν, οὐχ ὡς ἐπάναγκες
» μαθεῖν τὸ σχῆμα τῆς διδαχῆς ποιουμένων» (Πολιτ. γ', 536, D).

8 «Ἡ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς διατριβὴ) τὸν νυστάζοντα καὶ ἀμαθῆ φύσει ἐγείρει καὶ εὐμαθῆ
» καὶ μνήμονα καὶ ἀγγίνοον ἀπεργάζεται, παρὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἐπιδιδόντα θεῖα τέχνη»
(Νόμ. ε', 747, B). — «Οἱ φύσει λογιστικοὶ εἰς πάντα τὰ μαθήματα ὡς ἔπος εἶπεν δ-
» ξεις φρόνται, οἱ τε βραδεῖς, ἂν ἐν τούτῳ παιδευθῶσι καὶ γυμνάσωνται, κἂν μὴ ἐν ἄλλο
» ὠφελήθωσιν, ὅμως εἰς γε τὸ δέξιτερον αὐτοὶ αὐτῶν γίνεσθαι πάντες ἐπιδιδάσκουσι; Ἐ-
» νστιν, ἔφη, οὕτως» (Πολιτ. γ', 526, B).

9 «Καθορᾶ δὲ ἐπιστήμην, οὐχ ἢ γένεσις πρόσεστιν οὐδ' ἢ ἐστὶ που ἑτέρα ἐν ἑτέρῳ
» οὐσα ὧν ἡμεῖς οὖν ὄντων καλοῦμεν, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ ὄντι ἐστίν ὄν ὄντως ἐπιστήμην
» οὐσαν» (Φαῖδρ. 247, D). Πρὸς. καὶ Παρμεν. 134, A. Πολιτ. ε', 475, B. Εὐθουδ. 288, D.

10 «Αἱ μὲν ἄλλαι πάσαι ἄλλου εἰσὶν ἐπιστήμαι, ἑαυτῶν δὲ οὐ, ἢ δὲ μόνῃ (ἢ σωφροσύνη
» = φιλοσοφία) τῶν τε ἄλλων ἐπιστημῶν ἐπιστήμην ἐστὶ καὶ αὐτῆ ἑαυτῆς.»
(Χαρμ. 166, C). Πρὸς. καὶ Σοφ. 257, C.

11 «Ἐπὶ δὲ δὴ τὴν βασιλικὴν ἐλοθόντες τέχνην καὶ διασκοπούμενοι αὐτὴν, εἰ αὕτη
» κείη ἢ τὴν εὐδαιμονίαν ἀπεργαζομένη» (Εὐθουδ. 291, B).

12 «Ὅς (φιλοσοφίας γένους) μετῆρον ἀγαθὸν οὐτ' ἤλθεν οὔτε ἤξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει
» ὁωρηθῆν ἐκ θεῶν» (Τιμ. 47, B).

τὴν ψυχὴν εἰς τὴν καθαρὰν ἐποπτείαν τῶν *ὑψίστων ἰδεῶν*, ἧτοι εἰς τὴν θέαν τῆς αἰετῆς οὐσίας¹ καὶ τοῦ λαμπροῦ τῆς ἀληθείας φωτός² καὶ ποιεῖ τοὺς ἀνθρώπους σοφοὺς καὶ ἀγαθοὺς, παρέχουσα αὐτοῖς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν³. Πρὸς τοῦτο δὲ μεταχειρίζεται τὴν *διαλεκτικὴν* μέθοδον, ἧτις, ὡς ἐπιλαμβανομένη τῆς τῶν ὄντων οὐσίας, ταυτίζεται πολλὰκις μετ' αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας⁴. Εἶναι δὲ *διαλεκτικὴ* δύναμις τοῦ διαλέγεσθαι, ἣν μεταχειριζόμενος αὐτὸς ὁ λόγος ἀπτεται τοῦ νοητοῦ, «τὰς ὑποθέσεις ποιούμενος οὐκ ἀρχὰς, ἀλλὰ τῶ ὄντι ὑποθέσεις, οἷον ἐπιβάσεις τε καὶ ὀρμάς, ἵνα μέχρι τοῦ ἀνυποθέτου ἐπὶ τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν ἴδῃ, ἀψάμενος αὐτῆς, ἢ πάλιν αὖ ἐχόμενος τῶν ἐκείνης ἐχομένων, οὕτως ἐπὶ τελευτῆν καταβαίη, αἰσθητῶ παντάπασιν οὐδενὶ προσχρώμενος, ἀλλ' εἴδῃσιν αὐτοῖς δι' αὐτῶν εἰς αὐτὰ, καὶ τελευτᾷ εἰς εἶδη»⁵. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νοητὸν θεωρεῖ ὁ Πλάτων ὡς τὸ *ὄντως ὄν*, ὀρίζεται ἐν Φιλήβῳ τὴν τοῦ διαλέγεσθαι δύναμιν ἧτοι τὴν *διαλεκτικὴν* ὡς τὴν «περὶ τὸ ὄν καὶ τὸ ὄντως καὶ τὸ κατὰ ταῦτὸν αἰετῶς ὄν» γνῶσιν⁶. Ἡ *διαλεκτικὴ*, ὡς ἐπιλαμβανομένη τῶν ἰδεῶν, ὧν τὴν ὑψίστην θέσιν κατέχει ἡ *ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ*, ἢ συμπύπτουσα μετ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ⁷, θεωρεῖται παρὰ τοῦ Πλάτωνος «ὥσπερ θριγκὸς τοῖς μαθηματικαῖς — ἐπάνω κεῖσθαι, καὶ οὐκέτι ἄλλο τούτου μάθημα ἀνωτέρω νόρθως ἂν ἐπιτίθεσθαι, ἀλλ' ἔχειν ἤδη τέλος τὰ τῶν μαθημάτων»⁸.

Τοὺς δυναμένους νὰ ἀπτωνται τῆς φιλοσοφίας, ἐθεώρει ὁ Πλάτων μόνους ἀξιότους νὰ ἀπτωνται καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ νὰ ἡγεμονεύουσιν ἐν τῇ

1 «Τοῦτο μὲν δὴ τῶν φιλοσόφων φύσεων πέρι ὠμολογήσθω ἡμῖν, ὅτι μαθημάτων γε αἰετῶσιν, ὃ ἂν αὐτοῖς δηλοῖ ἐκείνης τῆς οὐσίας τῆς αἰετῆς καὶ μὴ πλανωμένης ὑπὸ γενέσεως καὶ φθορᾶς» (Πολιτ. ζ', 485, Β).

2 Πολιτ. ζ', 508, D. ζ', 532, A, B, C.

3 «Ἄρ' οὖν ἡ βασιλικὴ σοφὸς ποιεῖ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀγαθοὺς; (Ἐδουδ. 292, C). Πρὸβλ. 291, B.

4 «Ἡ καὶ διαλεκτικὸν καλεῖς τὸν λόγον ἐκάστου λαμβάνοντα τῆς οὐσίας; — Πῶς γὰρ ἂν, ἢ δ' οὐ, φαίην;» (Πολιτ. ζ', 534, Β). — «Οὕτω καὶ ὅταν τις τῶ διαλέγεσθαι ἐπιχειρῇ, ἄνευ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διὰ τοῦ λόγου ἐπ' αὐτὸ ὃ ἔστιν ἕκαστον ὀρμά, καὶ μὴ ἀποστῇ, πρὶν ἂν αὐτὸ ὃ ἔστιν ἀγαθὸν αὐτῇ νόησι λάβῃ, ἐπ' αὐτῷ γίγνεται πρὸς τοῦ νοητοῦ τέλος. — Τί οὖν οὐ διαλεκτικὴν ταύτην τὴν πορείαν καλεῖς;» (Πολιτ. ζ', 532, Β).

5 Πολιτ. ζ', 511, Β. — «Ὅμοιον — ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος μόνη ταύτη πορεύεται, τὰς ὑποθέσεις ἀναίρουσα, ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν, ἵνα βεβαιώσῃται, καὶ τῶ ὄντι ἐν βόρῳ ἄεθρον βαρβαρικῶ τινι τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα κατορυγμένον ἡρέμα ἔλκει καὶ ἀνάγει ἄνω «συνερίθους καὶ συμπεριαγωγῶς χωρμένη αἴς διήλθομεν τέχνας» (Πολιτ. ζ', 533, D).

6 Φιλήβ. 58, A. Πρὸβλ. καὶ Πολιτ. ζ', 534, Β.

7 Πολιτ. ζ', 508, E κεφ. ζ', 517, C. 6', 379, G.

8 Πολιτ. ζ', 534, E.

πόλει¹, χάριν τῆς τε ἰδίας καὶ τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας², τούτου ἕνεκα καὶ ἐταύτιζε τὴν πολιτικὴν μετὰ τῆς φιλοσοφίας³.

Ἐξετάσαντες μέχρι τοῦδε τὰ παιδαγωγικὰ τοῦ Πλάτωνος μέσα καθ' ἑαυτὰ ἧτοι πῶς ταῦτα ἐκπληροῦσι τὸν ἄμεσον καὶ ἰδιαιτέρον αὐτῶν σκοπὸν, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν σχέσεως καὶ κοινῆς ἐνεργείας, δι' ἧς ἐκπληροῦται ὁ ἕμμεσος καὶ κοινὸς αὐτῶν σκοπὸς καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐν τῇ ψυχῇ *δικαιοσύνη*. Ἐπειδὴ κατὰ Πλάτωνα ὁ ἠθικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου στηρίζεται ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπὶ τῆς ἐναρμονίου συμφωνίας πασῶν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, δι' ἧς τὸ λογιστικόν, ὡς ὑψίστη πνευματικὴ δύναμις, καθίσταται ἐπιτήδειον εἰς τὸ ρυθμίζειν ἅπαντα τὸν βίον κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ καλλίστου, καὶ ἐπειδὴ τούτου ἕνεκα ἡ κατ' αὐτὸν παιδεία οὐδὲν ἄλλο προτίθεται ἢ τὸ προαγαγεῖν τὴν δικαιοσύνην ταύτην, ἧτοι τὴν ἠθικὴν ἐν βίῳ ἀρμονίαν τῶν ἐπὶ μέρους ἀνθρώπων καὶ οὕτω καταστήσαι αὐτοὺς ἐπιτηδέιους πρὸς ἐλευθέρην καὶ ὀρθὴν χρῆσιν τοῦ λόγου, διὰ τοῦτο δοξάζει ὁ Πλάτων ὅτι τὸ μὲν σῶμα μετὰ πασῶν τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ πρέπει νὰ τυγχάνῃ συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὸν προορισμὸν ὀρθῆς τινος καὶ ἀρμονικῆς διαπλάσεως καὶ δὴ τοιαύτης, οἷα ἀπαιτεῖται ὅπως τοῦτο ἀποβῇ ἐπιτήδειον ὄργανον τῶν πνευματικῶν τῆς ψυχῆς λειτουργιῶν ἢ δὲ ψυχῇ διὰ τῆς ἐναρμονίου ἀναπτύξεως καὶ ρυθμίσεως τῶν τριῶν αὐτῆς καὶ θεμελιωδῶν δυνάμεων πρέπει νὰ ἔλθῃ εἰς ἀρμονίαν καὶ συμφωνίαν μετ' ἑαυτῆς, τῶν κατωτέρων αὐτῆς δυνάμεων, τῶν καὶ ἐν τῷ σῶματι κατωτέρων θέσιν κατεχουσῶν, ὑποτασσομένων εἰς τὴν ἀνωτέραν, τὴν καὶ ἐν τῷ σῶματι ἀνωτέραν θέσιν κατέχουσαν, ἧτοι εἰς τὸ *λογιστικόν*⁴. Ἡ ἐπιτευξίς ὅμως αὕτη τῆς ἀρμονίας πασῶν τῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων στηρίζεται κατὰ Πλάτωνα ἐπὶ τῆς ὀρθῆς μεταξὺ *γυμναστικῆς* καὶ *μουσικῆς* σχέσεως, καθ' ἣν αὐτὰ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ἀγωγῇ πρέπει νὰ ἐπενεργῶσι ἐπὶ τε τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς οὐχὶ ἰδίᾳ καὶ χωρὶς ἀλλήλων, ἀλλὰ κοινῇ καὶ μετ' ἀλλήλων στενωδῶς συνδεδεμένοι, ἀλλήλας συμπληροῦσαι καὶ ὑποστηρίζουσαι⁵. Τὴν μεταξὺ τῶν δύο

1 «Τοῖς μὲν προσήκει φύσει ἀπτεσθαι τε φιλοσοφίας ἡγεμονεύειν τ' ἐν πόλει, τοῖς δ' ἄλλοις μῆτε ἀπτεσθαι, ἀκολουθεῖν τε τῷ ἡγουμένῳ» (Πολιτ. ε', 474, C κεφ.).

2 Πολιτ. ζ', 500, D κεφ. ζ', 520, 540.

3 «Ἐδοξε γὰρ δὴ ἡμῖν ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ βασιλικὴ τέχνη (ἡ φιλοσοφία) ἡ αὐτῆ εἶναι» (Ἐδουδ. 291, C).

4 Πολιτ. δ', 434—444. Τιμ. 69—71.

5 «Μία δὲ σωτηρία πρὸς ἄμφω, μῆτε τὴν ψυχὴν ἄνευ σώματος κινεῖν μῆτε σῶμα ἄνευ ψυχῆς, ἵνα ἀμυνομένη γίγνησθον ἰσχυρότεραι καὶ ὑγιᾶν — τὸν τε αὖ σῶμα ἐπιμελῶς πλάττοντα τὰς τῆς ψυχῆς ἀναποδοτέον κινήσεις, μουσικῇ καὶ πάσῃ φιλοσοφίᾳ προσχρώμενον,

τούτων παιδαγωγικῶν παιδευμάτων ὀρθὴν σχέσιν καὶ ἀναφορὰν, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ ἠθικὴ δύναμις τῆς παιδείας, πειρᾶται νὰ προαγάγῃ ὁ Πλάτων ἔνθεν μὲν διευθύνων τὰς ἐνεργείας αὐτῶν πρὸς ἓνα κοινὸν σκοπὸν, ἔνθεν δὲ προσδιορίζων τὸ μέτρον τῶν ἐνεργειῶν τούτων κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχήν. Τούτου ἕνεκα παρὰ μὲν τῆς γυμναστικῆς ἀπαιτεῖ ὅπως διὰ τῆς διαπλάσεως τοῦ σώματος ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ῥύθμισιν τῆς ψυχῆς¹, ἐξεγείρουσα τὸ θυμοειδὲς² καὶ καθιστῶσα αὐτὸ ἐπιτήδειον πρὸς καταστολήν τῶν τοῦ σώματος ἐπιθυμιῶν· παρὰ δὲ τῆς μουσικῆς ἀπαιτεῖ ὅπως διὰ τῆς μορφώσεως τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἀποβλέπῃ εἰς τὴν διέγερσιν τῆς ἐν τῇ ψυχῇ *σωφροσύνης*, τουτέστι τῆς συμφωνίας τῶν τε ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων τῆς ψυχῆς δυνάμεων³. Κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ μὲν γυμναστικὴ ἄνευ τῆς μουσικῆς καθιστᾷ τὸ μὲν θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς σκληρὸν καὶ ἄγριον, τὸ δὲ λογιστικὸν ἀσθενές, κωφὸν καὶ τυφλόν· ἡ δὲ μουσικὴ ἄνευ γυμναστικῆς καθιστᾷ τὸ μὲν θυμοειδὲς μαλακώτερον τοῦ δέοντος αὐτὸν δὲ τὸν ἄνθρωπον λίαν εὐερέθιστον. Ἀμφότεραι δὲ, ἢ τε γυμναστικὴ καὶ ἡ μουσικὴ, κάλλιστα συγκερασθεῖσαι καὶ μετὰ τοῦ προσήκοντος μέτρου ἐνεργοῦσαι, καθιστῶσι τὴν μὲν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου *σώφρονα* καὶ *ἀνδρείαν*⁴, αὐτὸν δὲ τελέως *μουσικώτατον* καὶ *εὐαρμοστότατον*⁵. Πρὸς δὴλωσιν τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης σχέσεως μεταξὺ γυμναστικῆς καὶ μουσικῆς

»εἰ μέλλει δικαίως τις ἅμα μὲν καλῶς, ἅμα δὲ ἀγαθῶς ὀρθῶς κεκλήσθαι. Κατὰ δὲ ταῦτα κατὰ τὰ καὶ τὰ μέρη θεραπευτέον, τὸ τοῦ παντὸς ἀπομοιούμενον εἶδος» (Τιμ. 88. Β, C).

1 Πολιτ. ε', 519, C.

2 Πολιτ. γ', 410, B.

3 «Οἱ δὲ δὴ νέοι — δηλον ὅτι ἐδλαθήσονται σοι δικαστικῆς εἰς χρεῖαν ἵναί, τῇ ἀπλῇ »ἐκείνῃ μουσικῇ χρώμενοι, ἦν δὴ ἔφαμεν σωφροσύνην ἐντίκτειν» (Πολιτ. γ', 410, A. δ', 432).

4 «Οἱ μὲν γυμναστικῇ ἀκράτῳ χρησάμενοι ἀγριώτεροι τοῦ δέοντος ἀποβαίνουσιν, καὶ δὲ μουσικῇ μαλακώτεροι αὐ γίγνονται ἢ ὡς κάλλιον αὐτοῖς. Καὶ μὴν — τὸ γε »ἄγριον τὸ θυμοειδὲς ἂν τῆς φύσεως παρέχοιτο, καὶ ὀρθῶς μὲν τραφὲν ἀνδρεῖον ἂν εἴη, »μᾶλλον δ' ἐπιταθὲν τοῦ δέοντος σκληρόν τε καὶ χαλεπὸν γίγναιτ' ἂν, ὡς τὸ εἶκος. — Τί »δὲ; τὸ ἡμερον οὐχ ἡ φιλόσοφος ἂν ἔχει φύσις; καὶ μᾶλλον μὲν ἀνεβέντος αὐτοῦ μαλακώτερον εἴη τοῦ δέοντος, καλῶς δὲ τραφέντος ἡμερόν τε καὶ κόσμιον; »Ἔστι ταῦτα. Δεῖν »δὲ γέ φαμεν τοὺς φύλακας ἀμφοτέρω ἔχειν τοῦτο τῷ φύσει. Δεῖ γάρ. Οὐκοῦν ἡρμόσθαι δεῖ αὐτὰς πρὸς ἀλλήλας; Πῶς δ' οὐ; Καὶ τοῦ μὲν ἡρμωσμένου σώφρων τε καὶ ἀνδρεία ἡ ψυχῆ; Πάνυ γε. Τοῦ δὲ ἀναρμόστου δειλὴ καὶ ἀ» »γροικος; Καὶ μάλα» (Πολιτ. γ', 410, D—411, A κερ.).

5 «Τὸν κάλλιστ' ἄρα μουσικῇ γυμναστικῇν κεραννύοντα καὶ μετριώτατα »τῇ ψυχῇ προσφέροντα, τοῦτον ὀρθότατ' ἂν φαίμεν εἶναι τελέως μουσικώτατον καὶ εὐαρμοστότατον, πολὺ μᾶλλον ἢ τὸν τὰς χορδὰς ἀλλήλαις ξυμ» »σταντα» (Πολιτ. γ', 412, A).

δικαίως ἀποκαλεῖ ὁ Πλάτων τὴν μὲν πρώτην *ἀδελφὴν* τῆς δευτέρας¹, ἀμφοτέρως δὲ *δῶρον* τοῦ θεοῦ, συντελοῦν εἰς τὴν ἀρμονικὴν ῥύθμισιν τοῦ τε *θυμοειδοῦς* καὶ τοῦ *φιλοσόφου* ἢ *λογιστικοῦ*².

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ρηθέντων συνάγεται ὅτι ὁ ἠθικὸς χαρακτήρ τῆς κατὰ Πλάτωνα παιδείας ἐρείδεται ἐπὶ τῆς δι' αὐτῆς ἐπιδιωκομένης *δικαιοσύνης*, ἣτις ἔγκειται ἐν τῇ ἀρμονικῇ ἀναπτύξει καὶ μορφώσει πασῶν τῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων.

ΑΡΙΣΤΕΙΑΔΗΣ Κ. ΣΠΛΘΑΚΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

ὑπὸ τοῦ Διδάκτορος KARL OPPEL (3)

(Μετάφρασις ΣΑΡΙΣΗ ΠΟΥΛΙΟΥ).

Παρὰ τὸ λίκνον τοῦ τεσσάρων μόνον ἐβδομάδων υἱοῦ του κάθηται περιχαρῆς ὁ δικαστὴς Γουλιέλμος καὶ παρ' αὐτῷ ἐπίσης εὐθυμὸς ἵσταται ὁ φίλος του Κάρολος.

Λοιπὸν «ἤρξατο λέγων ὁ Γουλιέλμος, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἠκτινοβόλου ὑπὸ χαρᾶς», δὲν εἶνε τοῦτο λαμπρὸν παιδίον, διὰ τὸ ὅποιον θέλει χαρῆ ποτὲ ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι;

Κάρολος. Ἄ, βέβαια, εἶναι λαμπρὸν παιδίον! Προσπάθησον μόνον νὰ τὸ ἀναθρέψῃς καλῶς.

Γουλιέλμος. (λίαν σοβαρῶς καὶ μετ' ἐμφάσεως). Οὐδεμίαν ἀνάγκην ν' ἀνατραφῇ, ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ θὰ ἀναπτυχθῇ — καὶ μάλιστα μετὰ πλείστης ἐλευθερίας. Ἐνοήσατε;

Κάρ. (γελῶν) ὄχι.

Τότε ἐσηκώθη ὁ Γουλιέλμος ἀπὸ τῆς ἔδρας του, ἐπορεύθη πρὸς τὸν φίλον του καὶ λέγει· «Ἦ διδάσκαλε, νομίζετε ὅτι πρέπει εἰς πάντα νὰ ἐμβάλλητε τοὺς δακτύλους σας, ἄλλως δὲν θὰ κατορθωθῇ τίποτε. Νομίζετε ὅτι τὸ παιδίον πρέπει νὰ ἀνατραφῇ κατὰ τὸν Basedow ἢ Beneke κατὰ τὸν Herbart ἢ Niemeyer, ὅτι πρέπει κατὰ κανόνας ν' ἀφαιρῇ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς

1 «Ἄρ' οὖν ἡ βελτίστη γυμναστικὴ ἀδελφὴ τις ἂν εἴη τῆς μουσικῆς;» (Πολιτ. γ', 404, B.)

2 Πολιτ. γ', 411, E.

3 Ὀλόκληρον τὸ παιδαγωγικὸν τοῦ ἀνδρὸς τούτου σύγγραμμα, βιβλίον τῶν γυνύων ὀνομαζόμενον, ἀνήγγειλεν ὁ κ. X. Πούλιος ὅτι θέλει ἐκδώσει προσεχῶς.

του τὸν πῖλον, καὶ νὰ καθαρῖξῃ τὰ ὑποδήματα, ὅτι δὲν πρέπει κανέν βῆμα νὰ κάμῃ μόνον του, ἀλλὰ νὰ ἀγῆται αἰείποτε ὑπὸ τῆς παιδαγωγικῆς Σας χειρὸς. Παραγγέλλετε εἰς αὐτὸ πῶς πρέπει νὰ τρώγῃ, πῶς νὰ πίνῃ, καὶ διορθώνετε καὶ τορνεύετε αὐτὸ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, μέχρις οὗ ἡ δυσμορφία γείνητελεῖα κατὰ τὸ πρότυπόν σας.

Κάρ. Ἐπίτρεψόν μοι μίαν στιγμὴν ἔπειτα δύνασαι ἡσυχος νὰ ἐξακολουθήσῃ, καὶ θέλω σὲ ἀκούσει μεθ' ὑπομονῆς.

Ἐπὶ πᾶσι ποτε ἰσπότης τις, ὅστις ἔσυρε τὰ ξίφος του ἐκ τῆς θάκης καὶ κτυπῶν ἰσχυρῶς περὶ ἑαυτὸν ἐκράυαζεν· «σταθῆτε, κακοῦργοι, αἰσχυρῶς θὰ σὰς καταστρέψω!» καὶ ἐπληττε φοβερὰ τὸν ἀέρα· οὐδεὶς τὸν εἶχε προσβάλει, δὲν ἦτο ἐκεῖ παρὼν οὐδεὶς ἐχθρὸς, εὐρίσκετο ὀλομόναχος. Οὕτω κατετρέχετο καὶ κατῆντα ὀλονέν εἰς περισσοτέραν ὀργὴν κατὰ τῶν ἀντιπάλων του, οἱ ὅποιοι ὅμως μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ του ὑπῆρχον. Ἄνθρωποι δέ τινες, ὅτινες μακρόθεν παρετήρουν τὴν μάχην, ἐγέλων. Καὶ δὲν ὑπάρχει βέβαια οὐδὲν γελοιωδέστερον ἢ ἂν τις κατέρχεται εἰς ἀγῶνα ἐναντίον ἐχθρῶν, ὅτινες δὲν ὑπάρχουσιν, ἢ ἐναντίον ἀρχῶν καὶ γνωμῶν, τὰς ὁποίας οὐδεὶς φρόνιμος πιστεύει, π. χ. . . .

Γουλ. Πολὺ καλὰ! σὰς ἐννοῶ. Ἄλλ' ἐγὼ δυσχυρίζομαι ὅτι πᾶσα κατὰ κανόνας γενομένη ἀνατροφή εἶνε περιττὴ καὶ ἀνωφελής. Μὲ ὅλας σας τὰς ἐπιστήμας καὶ γνώσεις, μὲ ὅλην σας τὴν θεωρίαν καὶ πράξιν δὲν δύνασθε νὰ ἀναθρέψητε καὶ παραγάγητε ἰσχυροὺς ἀνδρας, ὅποιοι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι. Εὐτυχῶς τοῦτο δὲν ἔχει χρεῖαν τῆς τέχνης σας· ἀναπτύσσονται καὶ μορφοῦνται πάντα ἀφ' ἑαυτῶν πολὺ ὠραιότερα καὶ λαμπρότερα ἢ ὅσον σεῖς ἠδύνασθε νὰ τὰ κάμητε. — Παρατήρησον τὰ δένδρα τοῦ δάσους! τίς ἀνασκάπτει τὸ ἔδαφος περὶ τὰ νέα φυτὰ; τίς ποτίζει αὐτὰ; τίς δένει αὐτὰ εἰς στύλους; τίς ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτῶν τὰς κάμπας; οὐδεὶς! οὐδεὶς! Καὶ ὅμως προκόπτουσι καὶ αὐξάνουσι μεγαλοπρεπῶς καὶ πολυτελῶς, καὶ αἴρουσι τὰς ὑπερηφάνους κορυφὰς των εἰς μέγα ὕψος καὶ τέρπουσι καὶ δροσίζουσι χιλιάδας ἀνθρώπων διὰ τῆς ψυχρᾶς αὐτῶν σκιας. — Σὺ, ὅστις δι' ὅλου τοῦ ἔτους ἐν τῇ κήπῳ σου καθαρῖξεις καὶ σκάπτεις, σκαλλίζεις, ποτίζεις, μαραμμένα φύλλα ἀποκόπτεις καὶ κάμπας καὶ κωνάρους ἀφαιρεῖς, ἔχεις νὰ μοὶ δείξῃς ἐν μόνον τοιοῦτον δένδρον, ὅποια κατὰ χιλιάδας αὐξάνουσι ἀφ' ἑαυτῶν ἐκτὸς τοῦ κήπου σου;

Κάρ. Ὅχι, διότι εἰς τὸν μικρὸν μου κήπον ὑπάρχουσι μόνον ἀκακίαι καὶ πλάτταναι, αἵτινες ὡς γνωστὸν δὲν γίνονται τόσον μεγάλαι καὶ ἰσχυραὶ, ὅπως αἱ δρυὲς καὶ φηγοὶ, — οὐδ' ἐν αὐτῷ τῷ δάσει. Τελευταῖον νομίζω ὅτι πᾶσαι αἱ ὠραῖαι ἐκφράσεις «ὑπερήφανοι κορυφαί, τερπναὶ σκιαὶ, πολυ-

τελής καὶ μεγαλοπρεπής» εἶνε ὅλως περιτταὶ, καὶ τὸ ζήτημα τίθεται ἀπλοῦστατα οὕτω: μικρὰ τις δρυς, τὴν ὁποίαν ἐγὼ τακτικῶς ποτίζω, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀφαιρῶ τὰ κακὰ ζωύφια, θὰ αὐξήθῃ καλλίτερον ἄλλης, τὴν ὁποίαν οὐδὲ ὅλως περιποιούμαι, ἀλλ' ἀφίνω ἐντελῶς εἰς τὴν τύχην; Ἄλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν προκισθάνεται ποσῶς πόσα ἐν τῷ ἀγρῷ καὶ τῷ δάσει καταστρέφονται. Ἀπὸ 10, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ 20 μικρὰς δρυὲς μόνον μία αὐξάνει καὶ γίνεται ἰσχυρὸν δένδρον, αἱ δὲ λοιπαὶ καταστρέφονται, κατατρώγονται ὑπὸ τῶν ζώων, χάνουσι τὰ φύλλα των ὑπὸ ζωυφίων καὶ τοιουτοτρόπως ἀφανίζονται, ἢ ξηραίνονται ἕνεκα διαρκούσης ξηρασίας, ἢ ἄλλα πλησίον ἐκεῖ φυτὰ ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτῶν τὴν τροφήν κ.τ.τ. Καὶ μετὰ τῶν δένδρων, ἄτινα πράγματι αὐξάνουσι, πλεῖστα εἶνε πλήρη ἐκφυμάτων, ἀσχημα καὶ κακόμορφα.

Γουλ. Ἀκριβῶς ἐκεῖνα τὰ εὐθυτενῆ δένδρα, ἐκεῖνα τὰ στηρίγματα τῶν φυτῶν, τὰ ὅποια ἔχετε ἐν τῷ κήπῳ σας, δὲν ἀρέσκουσιν εἰς ἐμέ. Ὅσα καμπυλώτερα καὶ ποικίλως ἠύξημένα, τόσα γραφικώτερα καὶ ζωηρότερα μοὶ φαίνονται.

Κάρ. Τοῦτο εἶνε ὑπὲρ ἐμοῦ, διότι ἐγὼ δύναμαι νέον καὶ εὐκαμπτον δένδρον νὰ τὸ κάμω πολὺ καμπυλώτερον ἢ ὅσον θὰ ἐγένετο ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ νὰ τὸ φέρω πλησιέστερον εἰς τὸ ἰδανικὸν παντὸς γραφικοῦ καὶ ζῶντος ἢ ὅσον ἡ φύσις.

Γουλ. (μετὰ τινος παύσιν). Παραδέχομαι ὅτι τὸ παράδειγμα μου δὲν εἶνε καλῶς ἐκλελεγμένον· πᾶσα παρομοίωσις χωλαίνει· ἀλλ' εἶμαι πεπεισμένος ὅτι πάντες οἱ κόποι σας εἶνε ὅλως μάταιοι, ὅτι οὐδὲν κατορθώνετε, ὁ ἄνθρωπος μένει, ὅπως εἶνε, ἢ ὅλη ἀνατροφή εἶνε μηδέν. — Τροφήν καὶ ἐνδυμασίαν δύνασαι νὰ παρέχῃς εἰς τὸ παιδίον, καὶ κωλύματα, ἐμποδίζοντα τὴν σωματικὴν του ἀνάπτυξιν, νὰ ἀπομακρύνῃς — ἀκριβῶς ὅπως καὶ εἰς τὸ φυτὸν· ἀλλὰ νὰ τὸ μεταβάλλῃς δὲν δύνασαι, καθὼς δὲν δύνασαι νὰ κάμῃς ἀπὸ δρυὸς φηγόν.

Πίστευσόν μοι, ἡ φύσις εἶνε ἰσχυροτέρα τῆς τέχνης σου· δύνασαι μόνον ἐπὶ ὀλίγον χρόνον νὰ καταπιέσῃς αὐτήν, ἀλλ' αἰείποτε ἐκρήγνυται πάλιν καὶ χαράσσει τὴν ὁδὸν τῆς. Ἄν ὁ υἱός σου εἶνε ἰσχυρὸς καὶ ὑπερήφανος, δὲν θὰ δυνήθῃς νὰ τὸν κάμῃς ταπεινόν, καὶ ἂν 10 ἔτη τὸν τυραννῇς καὶ τὸν δαίρῃς. Ἄν δὲ πάλιν οὗτος εἶνε φύσει δειλὸς καὶ νωθρὸς, δὲν θὰ μεταβάλλῃς αὐτὸν εἰς ἥρωα οὔτε διὰ καλῆς διδασκαλίας, οὔτε δι' ἀνταμοιβῶν οὔτε διὰ τιμωριῶν. Ἡ φύσις ἐχάραξεν ἐπὶ ἐκάστου τὸν τύπον τῆς, καὶ ἕκαστος ἀποβαίνει μόνον τοιοῦτος, ὅποιον αὕτη προώρῃσεν αὐτὸν, καὶ θὰ γείνη, ὅπως αὕτη τὸν θέλει, οὐχὶ καθὼς σεῖς θέλετε νὰ τὸν κάμητε. Ὁ

Goethe δὲν ἔγινε δι' ἀνατροφῆς ὁ πρῶτος τῶν Γερμανῶν ποιητής, οὔτε ὁ Ἀλέξανδρος μέγας στρατηγός, οὔτε ὁ Ῥαφαήλ ἀπαράμιλλος τεχνίτης. Νομίζετε σεις οἱ παιδαγωγοὶ ὅτι σεις κατωρθώσατε αὐτὸ καὶ καυχᾶσθε ἐπὶ τούτῳ. Ὅχι διὰ τῆς ἀνατροφῆς σας, ἀλλ' ἐναντίον αὐτῆς ἀπέβησαν οἱ ἄνδρες οὗτοι τὸ σέμνωμα τῶν ἐθνῶν των. Μὴ φαντάζεσθε ὅτι δύνασθε νὰ κάμητε ἐκ τοῦ κόκκωτος ἀηδόνα, οὔτε ἐκ τοῦ στρουθίου ἀετόν! τὸ μάρμαρον μένει μάρμαρον, καὶ ὁ ψάμμινος λίθος (ἀμουδόπετρα) μένει εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ψάμμινος λίθος!

Κάρ. Ὑπῆρχέ ποτε ἰππάτης τις, ὅστις ἔσυρε τὸ ξίφος του ἐκ τῆς θήκης καὶ . . .

Γουλ. Σιώπτεις!

Κάρ. Λοιπὸν πιστεύεις σὺ πράγματι ὅτι συνετὸς παιδαγωγὸς ἐφαντάσθη ποτὲ ὅτι δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸν λαγὼν εἰς λέοντα ἢ τὴν ὕαιναν εἰς ἀρνίον; Δὲν ἀντιστρατεύσαι πάλιν ἐναντίον ἀρχῶν, τὰς ὁποίας οὐδεὶς πιστεύει; Ὅτι δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ μεταβάλωμεν τὴν φύσιν, δὲν τὸ ἐλπίζομεν, ἀλλ' ἐνιαχοῦ βοηθοῦμεν, βελτιοῦμεν, ταῦτα δυνάμεθα. — τὸν χαρακτῆρα ἢ (ἂν τοῦτο προτιμᾶς) τὰς κλίσεις καὶ τάσεις δὲν μεταβάλλομεν εἰς τὸ ἐναντίον, ἀλλὰ βεβαίως ἐξευγενίζομεν καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις μετριάζομεν ἢ καὶ προάγομεν. Ἡμεῖς οὔτε θέλομεν οὔτε δυνάμεθα νὰ πλάσσωμεν νέας φύσεις, ἀλλ' ὅμως ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ ἂν τὰ παρόντα ἀφήσωμεν ἀκαλλιέργητα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν εἰς τὴν τύχην, ἢ ἐὰν καλλιεργήσωμεν αὐτὰ καὶ μάλιστα κανονικῶς.

Σήμερον τὴν πρῶτην εἶδον κύριόν τινα δικαστὴν Γουλιέλμον ἐν τῷ κήπῳ του ἐμβολιάζοντα διάφορα δενδρύλια· δὲν τὸν κατηγορήσα ὅτι ἐσκοπεῖ ἐκ τινος μηλέας νὰ κάμῃ κυπάρισσον· ἀλλ' ἐπίστευσα ὅτι ἤθελε μόνον νὰ ἐξευγενίσῃ τὰς μικρὰς μηλέας, καὶ τοῦτο, ἐλπίζω, θὰ κατορθώσῃ.

Σὺ λέγεις «ἡ φύσις εἶνε ἰσχυροτέρα τῆς τέχνης σου». Καὶ ὁ λίθος εἶνε σκληρότερος τοῦ ὕδατος, καὶ ὅμως κοιταίνουσι κατὰ μικρὸν αἱ σταγόνες τοῦ ὕδατος τὸν ἰσχυρότατον λίθον. Οὕτω καὶ ἡμεῖς πολλάκις ἐπιτυγχάνομεν ἀπίστευτόν τι, ἂν μετὰ φρονήσεως κάμωμεν ἀρχὴν καὶ μετ' ὑπομονῆς ἐξακολουθῶμεν τὸ ἔργον. Ἐπειτα εἰς ποῖον βιβλίον τῆς παιδαγωγικῆς ὑπάρχει ὅτι πρέπει νὰ γίνηται ἡ ἀνατροφή διὰ δαρμῶν καὶ ξυλισμῶν; τοῦτο μένει ἀκόμη νὰ μοι ἀποδείξῃς.

Θέλεις νὰ καταστήσῃς ἡμᾶς καταγελάστους διὰ τοῦ Goethe. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος δὲν λέγει ὅτι ἀπὸ τῆς μητρὸς του εἶχε λάβει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κάμῃ μύθους; Δὲν ἀναγνωρίζει ἐπανειλημμένως πόσον ἡ μήτηρ του ἐνήγησεν ἐπ' αὐτόν, καὶ ὅτι κυρίως μέγα μέρος τῆς ποιητικῆς του φύσεως

ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν μύθων, τοὺς ὁποίους ἡ μήτηρ του πολλάκις τῷ διηγείτο;

Γουλ. Μὴ ἐξοργίζεσαι! Εἶμαι ἔτοιμος νὰ ἐνδώσω· ἀλλ' ἔν σε ἐρωτῶ: βεβαίως ἀνατροφή δίδεται ἀπὸ τινων χιλιάδων ἐτῶν, ποῦ δὲ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα; Προώδευσεν ἡ ἀνθρωπότης; Οὐχί. Εὕρισκεται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου, ἐφ' οὗ πρὸ 2 χιλιάδων ἐτῶν. Ἐβελτιώθη; Οὐχί. Ἐγένεε φρονιμωτέρα; Οὐχί. Ὁ λαὸς εἶνε ἀκόμη σήμερον τοσοῦτον κακότροπος καὶ ἀνόητος, ὅσον ἦτο καὶ ἐξ ἀρχῆς.

Παραδέχομαι ὅτι ἡ ἀνατροφή ἔφερεν ἀποτελέσματά τι εἰς ἀτομά τινα, ἀλλὰ εἰς τὸ σύνολον ὄχι.

Κάρ. Ἀποφαίνεσαι γνῶμην χρήζουσαν ἀποδείξεως, ἄλλως ἀνήκει εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν κενῶν φράσεων. Δύνασαι νὰ ἀποδείξῃς ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἔκαμεν οὐδεμίαν πρόσδον;

Γουλ. Βεβαίωτατα!

Κάρ. Πῶς λοιπὸν, δὲν ἔγεινεν αὕτη οὔτε συνετωτέρα οὔτε καλλιτέρα;

Γουλ. Ἄ, ἄ! διότι καὶ σήμερον ἀκόμη εἶνε ἐπ' ἴσης ἀνόητος καὶ κακὴ ὅσον ἔκτοτε.

Κάρ. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἀπόδειξις· γεγονότα! καὶ μόνον γεγονότα νὰ λέγῃς. (ἀκολουθεῖ).

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΧΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

ὑπὸ ΓΟΥΣΤΑΒΟΥ ΕΒΕΡΤΙ

Διδάκτορος καὶ μέλους τοῦ πρῶτου κοινοβουλίου *

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ)

ΣΠΑΡΤΗ. — Κυριώτατος σκοπὸς τῆς ἀριστοκρατικῆς τῶν Σπαρτιατῶν ἀνατροφῆς ἦταν, ἡ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ σώματος πρακτικὴ μόρφωσις, χάριν τῆς Πολιτείας. Τὸ τέκνον ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ πνοῆς ἀνήκεν εἰς τὴν Πολιτείαν, ἡ δὲ σπαρτιατικὴ νεολαία ἀντρέφετο εἰς τὰ κοινὰ παιδευτήρια.

ΑΘΗΝΑΙ. — Διάφορος ὅμως ἦτο ἡ τῶν Ἀθηναίων δημοκρατικὴ ἀνα-

* Συνέχεια ἴδε προηγ. φυλλάδιον σελ. 27.

τροφή. Κατ' αὐτὴν ἐτιμᾶτο μᾶλλον τὸ ἄτομον, ἢ δὲ ἀνατροφή καὶ διδασκαλία ἦτο ἔργον τῶν ἰδιωτῶν. Ἄλλ' ὅμως ἅπαντα τὰ παιδευτήρια καὶ διδασκαλεῖα ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς Πολιτείας καὶ τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων.

ΠΛΑΤΩΝ. — Πρωτουργός τοῦ συστήματος τῆς Ἀπτικῆς ἀνατροφῆς ὑπῆρξεν ὁ Πλάτων, ὁ ὁποῖος ἐσπούδασεν ἐν Αἰγύπτῳ. Τὸ σύστημα τούτου στηρίζεται κυρίως εἰς τὴν ἠθικοθρησκευτικὴν μόρφωσιν καὶ κατ' αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ γίνωνται δίκαιοι καὶ ὅμοιοι τῷ Θεῷ.

Κατὰ τὸν Πλάτωνα δὲν ὑπάρχει θειότερον τῆς ἀνατροφῆς.

«Διὰ μόνης τῆς ἀνατροφῆς λαμβάνει τὸ πολίτευμα τὴν προσηκουσὰν αὐτῷ μορφήν».

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. — Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ ὁποῖος ἐπὶ 20ετίαν ἐκάθητο πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Πλάτωνος, προέβη ἔτι περαιτέρω. Οὗτος κλείει τὰ «Πολιτικά του» ἐν βιβλίῳ VIII κεφ. II ὡς ἐξῆς:

«Ἀναμφισβήτητον ὑπάρχει, ὅτι τὰ σπουδαιότερον μέλημα τῆς Πολιτείας εἶναι ἡ ἀνατροφή. Ταύτης ὅταν στερῆται Πολιτεία τις, διαφθείρεται τὸ πολίτευμα αὐτῆς. Διότι ἡ Πολιτεία διατηρεῖται διὰ τῆς ἐν αὐτῇ ἐνοικουσῆς ἠθικῆς.

»Ἐπειδὴ ἐκάστη Πολιτεία ἔχει ἕνα τινὰ σκοπὸν, πρέπει καὶ ἡ ἀνατροφή ἀναγκαιῶς νὰ ἦναι ἡ αὐτὴ δι' ἅπαντας.

»Ἡ ἀνατροφή εἶναι ζήτημα κοινὸν καὶ δὲν δύναται ἕκαστος νὰ φροντίζη κατ' ἴδιον αὐτοῦ τρόπον περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ διδασκαλίας τῶν τέκνων του.

»Καὶ ἡ ἀσκησις πρέπει νὰ ἦναι κοινή. Ἐπειδὴ ἕκαστος εἶναι μέρος τῆς Πολιτείας. Ἡ περὶ ἕκαστου μορίου φροντίς ἀνήκει εἰς τὴν περὶ τοῦ ὅλου φροντίδα. Ὅθεν ὑπάρχει χρεῖα κοινῆς νομοθεσίας περὶ ἀνατροφῆς. Ἄλλὰ τὸ εἶδος καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀνατροφῆς δὲν πρέπει νὰ μένωσι κεκρυμμένα.

»Ἡ μάθησις τοῦ ἀναγκαίου, πρέπει νὰ προτιμᾶται τῆς τοῦ ὠφελίμου ἕκ τοῦ ὠφελίμου δὲ τὸ μὴ καθιστῶν τὸν κτώμενον βέλανσον.

»Βέλανσον εἶναι, ὅ,τι δὲν ἐξασκεῖται χάριν τῆς ἀρετῆς.

»Ἐπειδὴ τὸ βέλανσον ἡ χάριν πόρου ζωῆς σπουδὴ ταπεινοῦ, ἀναγκαῖον ἔσκοπὸν τοῦ βίου ἀποτελεῖ ἡ παιδείσις».

Τὸ σύνολον τῶν «Πολιτικῶν» τοῦ Ἀριστοτέλους περιστρέφεται εἰς τὴν περὶ ἀνατροφῆς διδασκαλίαν. Μετ' αὐτὴν, διὰ τῆς φύσεως, τῆς συνηθείας καὶ παιδείσεως ἀποκαθίσταται ὁ ἄνθρωπος, ὁποῖος πρέπει νὰ ὑπάρχη.

Ἄλλ' ἡ ἀνατροφή πρέπει νὰ ταίη πάντοτε πρὸς συμπλήρωσιν τῆς φύσεως.

Διὰ τῆς ἀνατροφῆς σκαπεῖται ἡ λογικὴ ἀνάπτυξις τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἀτελῶν ὄντων πρέπει νὰ διαμορφωθῶσι τέλειοι, ἐπειδὴ ἡ Πολιτεία ἄνευ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ συνόλου τῶν πολιτῶν δὲν δύναται νὰ καταστῆ τελεία.

Ἄλλ' ἡ ἀνάπτυξις αὕτη κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη διαμορφοῦται εἰς καθαρὰν ἀνθρωπίνην ἀρετὴν.

ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. — Διὰ τῶν διδασκαλιῶν τούτων ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, Μέγας Ἀλέξανδρος, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ συνδέσῃ τὸν Κόσμον διὰ στενῆς ἠθικῆς ἐπιμιξίας καὶ ἐξαφανίσῃ τὴν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων διαφορὰν.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ κυρία βᾶσις τῆς παγκοσμίου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀρχῆς, ἥτις ἐπέδρασεν ἐφ' ὅλης τῆς Ἀνατολῆς. Ἄλλ' αὕτη μικρὸν διτηρήθη, ἐπειδὴ ἔσπερεῖτο πρακτικῆς ἰκανότητος. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπραγματώσαν τὸ ἰδανικὸν αὐτῶν ἐν κοινῇ ἐνιαίᾳ Πολιτείᾳ.

ΡΩΜΑΙΟΙ. — Τοὺς Ἕλληνας διεδέχθησαν οἱ Ῥωμαῖοι.

Οὗτοι ἐπεμελοῦντο μετὰ ζήλου τὸ κοινῶς ὠφέλιμον.

Ὁ Ῥωμαϊκὸς λαὸς ἐπαιδεύετο χάριν πρακτικῆς ἐν τῇ Πατρίδι του ἐνεργείας.

Ὁ ἰδανισμὸς ἐσωματοποιήθη εἰς σωφροσύνην. ἡ δὲ διδασκαλία συνεφύη μετὰ τῆς ἀγωγῆς.

Διὰ τῆς ἀναμορφώσεως ταύτης τῶν ἑλληνικῶν καὶ παιδαγωγικῶν ἀρχῶν ἐπραγματώθη ὁ πόθος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ὑπὸ Ῥωμαϊκὴν ἀγωγὴν ἐγένετο οὐ μόνον διδασκαλος, ἀλλὰ καὶ ἐξουσιαστὴς τοῦ Κόσμου.

Ἐν τούτοις διὰ τῆς κατακτῆσεως τῆς Ἑλλάδος παρεσκευάσθη ἀλλοίωσις τις τῆς Ῥωμαϊκῆς παιδαγωγίας.

Ἡ γενικὴ μόρφωσις, ἰδίως δὲ ἡ σπουδὴ τῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἐγένετο βᾶσις τῆς παιδείσεως. Ἡ γνῶσις τῶν πολεμικῶν, τοῦ Δικαίου καὶ τῆς γεωργίας ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν καθόλου ἐπιστήμην ἐγένοντο εἰδικαὶ ἐπιστήμαι.

Ἐπὶ Αὐτοκρατόρων, ὅποτε ὁ λαὸς ἐστερημένος ἐλευθερίας, παρέστη ἐπὶ τῆς παγκοσμίου σκηνῆς, διηγέρθη ἔτι μᾶλλον τὸ πρὸς τὰς ἐπιστήμας ἐνδιαφέρον. Ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἰδρύθησαν τὰ πρῶτα δημόσια σχολεῖα.

Ἄλλ' ἦτο ἀρχά. Σὺν τῇ ἐκλείψει τῆς ἐλευθερίας, ἐξέλιπε καὶ ἡ πρὸς ἐλευθερίαν παιδείσις — ἡ ἀνάπτυξις. Ἡ ἰσχὺς, δι' ἧς οἱ Ῥωμαῖοι ὑπεδούλωσαν ὅλους τοὺς ἄλλους λαοὺς, συνέτεινε πρὸς ἰδίαν αὐτῶν καταστροφήν.

Διὰ τῆς δουλικῆς καλλιέργειας ἀνεπτύχθη ἐξωτερικῶς μὲν ἡ γαιω-
κτησία, ἐσωτερικῶς δὲ ἡ ἀσωτεία καὶ ἡδυπάθεια.

Τὰ καθεκμάστιν ἀξιοζήμενα ταῦτα κακὰ δὲν ἠδύναντο νὰ λαθῶσι πλέον
διὰ τῶν σχολείων.

ΓΕΡΜΑΝΟΙ. — Ἡ γερμανικὴ φυλὴ, μᾶλλον ἰκανὴ νὰ ἐκπολιτισθῇ ἕνεκα
τῶν ἀγνοτέρων καὶ μᾶλλον ἐλευθερίων οἰκογενειακῶν σχέσεων, ἀνέλαβε τὴν
λύσιν τοῦ ἐκπολιτιστικῆ προβλήματος, ἐκείνου τῆς παιδείσεως τοῦ ἀν-
θρωπίνου Γένους καὶ πρὸς τοῦτο κατέστη ἰκανὴ διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐν τῷ Χριστιανισμῷ συνηνώθησαν οἱ δύο ἐξ Αἰγύπτου ἐκρεύσαντες ἐκ-
πολιτιστικοὶ χεῖμαρροι, ὁ Ἰουδαϊσμός καὶ Ἑλληνισμός.

ΙΟΥΔΑΙΣΜΟΣ. — Ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ἀνεπτύχθη διὰ τοῦ ἱερατείου ἡ
διδασκαλία τῆς μιᾶς Θεότητος — ὁ *Μοχοθεισμός*, ἐν ᾧ ἔγκειται τὸ σπέρμα
τῆς πνευματικῆς Θεότητος.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ. — Ἐν δὲ τῷ Ἑλληνισμῷ ἀνεπτύχθη τὸ ἐλευθέρως σκέ-
πτεσθαι, ὅπερ ἐνοικεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ — ἦτοι ὁ *ἐλεύθερος ἀνθρωπισμός*.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ. — Ὁ χριστιανισμὸς ἀποτελεῖ τὴν διαλλαγὴν μεταξὺ
τοῦ ἐλευθέρως σκέπτεσθαι καὶ τῆς θρησκείας.

Οἱ Γερμανοὶ διὰ τὴν ἀγνότητα καὶ καθαρότητα τῶν ἡθῶν αὐτῶν ἦσαν
ὕπερ πάντα ἄλλον ἐπιτήδειοι νὰ προαγάγῃσι τὴν θρησκείαν ταύτην. Οὗτοι
κατέστησαν τὴν θρησκείαν ἀλήθειαν, καθιερώσαντες ὡς ἀρχὴν τοῦ βίου
αὐτῶν τὸ ἀξίωμα.

«Ἡ πράξις πρέπει νὰ ἴσῃ ἀνάλογος πρὸς τε τὰς θρησκευτικὰς καὶ τὰς
τοῦ σκέπτεσθαι ἀρχάς».

Ἰπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἔμειναν ὀπίσω οἱ Ῥωμαϊκοὶ λαοί, εἰς οὓς οὐ
Ῥωμαῖοι ἐνεχάραξαν τοὺς χαρακτῆρας αὐτῶν. Ἡ Ῥωμαϊκὴ δυναστεία τοὺς
διέφθειρεν. Ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία, τὸ ἐλευθέρως σκέπτεσθαι, ἐξέλιπον
ἀπ' αὐτῶν.

ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΣ (Προτεσταντισμός). — Οὗτοι ὑπέκυψαν εἰς τοὺς γερ-
μανικοὺς λαοὺς. Ἐκ τινος μίξεως τῶν γερμανικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν στοιχείων
προέκυψεν ἡ ἀναμόρφωσις. Κάρλος ὁ Μέγας ἀντιπρόσωπος καὶ αὐτὸς τῆς
συμμίξεως τοῦ γερμανισμοῦ καὶ Ῥωμαϊσμοῦ, ἀνίδρυσεν ὁμοῦ μὲ τὸν Χριστι-
ανισμὸν καὶ τὴν διὰ τὴν σχολείων μόρφωσιν παντοῦ, ὅπου ἐνεκατέστησε τὴν
ἀρχὴν του.

Ἄλφρεδος ὁ Μέγας παρηκολούθησεν ὡσαύτως ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν πρὸς ἀνά-
πτυξιν τῶν Γερμανῶν.

(ἀκολουθεῖ)

ΟΔΗΓΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

(ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΕΗΡ)*

Περὶ τῆς ἐπαγρυπνήσεως ἐν τῷ σχολείῳ.

(Περὶ τῶν ἐν τῷ σχολείῳ δρώντων προσώπων καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν
καὶ καθηκόντων).

Τὸ πρῶτον, ὅπερ πρέπει νὰ ἐπιζητηθῆται παρὰ παντός διδασκάλου, εἶνε
ἡ ἐπαγρυπνήσις ἐφ' ἑαυτοῦ τοῦ ἰδίου, ἐπὶ τῶν τρόπων του, τῆς γλώσσης
του. Ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου, ἐν δημοσίᾳ συναναστροφῇ ὡς καὶ ἐν
τῷ οἰκογενειακῷ κύκλῳ ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ προσέχη, ὥστε νὰ μὴ λέγῃ
καὶ πράττῃ τι, ὅπερ ἀντίκειται πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἠθικῆς, τῶν λεπτῶν
τρόπων, καὶ νὰ μὴ ἀμελῇ ὅ,τι ἡ ἀγωγή τῶν παιδῶν ἀπαιτεῖ. Πᾶσα
ἐκρηξις πάθους, ὀργῆς, ἐκδικήσεως, φθόνου, χαιρεκακίας κατασχύνουσι τὸν
διδάσκαλον ἐνώπιον τῶν παιδῶν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος
πρέπει νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' εἶνε καὶ τὸ ἕτερον ἀληθές, ὅτι τὸ
λησμονεῖν τὰ καθήκοντα ταῦτα παρ' οὐδενὶ ἄλλῳ ἔχει τόσῳ κακῶς συνε-
πείας, ὅσον παρὰ τῷ διδασκάλῳ, (διότι οὗτος δὲν βλέπτει μόνον ἑαυτὸν,
ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους. Ἐκ τῆς διαγωγῆς του ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία ἢ ἡ
κακοτυχία ὁλοκληρῶν γενεῶν.

Πρέπει δὲ ὁ διδάσκαλος νὰ ἐπαγρυπνῇ καὶ ἐπὶ τῆς διδασκαλίᾳς του, καὶ
ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως καὶ τοῦ εἵδους ταύτης. Διὰ τοῦτο οὐδέποτε πρέπει νὰ εἰ-
σέρχηται εἰς τὸ σχολεῖον ἀπροπαρασκευαστος. Πρέπει κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους
νὰ διανέμῃ τὴν ὅλην του διδασκαλίαν εἰς 40 ἐβδομάδας καὶ πρέπει πᾶσαν
ἐκτροπὴν ἀπὸ τῆς πνευματικῆς ταύτης τοῦ σχολείου καταστάσεως εὐσυν-
ειδήτως νὰ σημειῖ ἐν τῷ καταλόγῳ του, ὅπως προϊόντος τοῦ χρόνου
φθάσῃ ἀσφαλέστερον εἰς τὸν σκοπόν* αἱ προπαρασκευαί του πρέπει μάλιστα
νὰ ἴσῃ ἐγγραφοί. Ἀκριβῆς ἀποστήθισις τούτων εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαία
εἰς τὸν διδάσκαλον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη* βραδύτερον δὲ δύναται τὴν ἐξη-
κριωμένην ὕλην νὰ γράψῃ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον διεξοδικῶς ἐν εἴδει
πραγματείας καὶ μετὰ προσθήκους ἀσκήσεων καὶ πρὸς τὸ καλῶς ἀπαγγέλλ-
ειν καὶ πρὸς τὸ ὀρθῶς ἐρωτᾶν, ὡς ἐν γένει ἐν τῇ διδασκαλίᾳ συμβαί-
νει, νὰ ἐπισκοπήσῃ σαφῶς τὴν ὕλην καὶ νὰ ἀποτυπώσῃ ἐν τῇ διανοίᾳ
του. Ἄλλ' ὑπὸ πᾶσαν σχέσιν ἀνάγκη ἐφίσταται ἀναλόγου προπαρασκευῆς.

* Ὁρα προηγ. τεύχος σελ. 23.

Ἰκανὸς διδάσκαλος δὲν φροντίζει μόνον νὰ προπαρασκευασθῆ καλῶς, ἀλλὰ καὶ νὰ μετασκευάσῃ τὸ μάθημά του προσφόρως, ὃ ἔστι σημεῖο πᾶν ὅτι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ παρετήρησεν, καὶ πᾶσαν ἐκτροπὴν ἐκ τοῦ παρασκευασθέντος μαθήματός του, ἣν δύναται νὰ χρησιμοποίησῃ ἐν τῷ μέλλοντι. Ὡς ἕκαστος ἔμπορος ἔχει τὸ λογιστικόν του βιβλίον, ἐν ᾧ ἀντιπαρτίθενται τὰ ἀλαβεῖν καὶ δοῦναι» οὕτως ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ ακαθημερινόν του βιβλίον» ἐν ᾧ νὰ παραβάλλῃ τοῦθ' ὑπερ ἠθέλησεν καὶ ἐκεῖνο, ὑπερ κατώρθωσεν.

Ἄν ὁ διδάσκαλος εἶνε καλὸς φύλαξ ἑαυτοῦ καὶ ἔχει αὐτὸς τὴν ἀγωγὴν ἐκείνην, δι' ἧς δύναται ἄλλους νὰ παιδαγωγήσῃ, τότε δύναται τις καὶ νὰ ἐλπίζῃ ὅτι αὐτὸς μετ' ἐπιτυχίας ἐπαγρυπνεῖ ἐπὶ τῶν αὐτῶ ἐμπεισιτευμένων μαθητῶν. Τὸ κάλλιστον ἀσφαλέστατον καὶ εὐγενέστατον μέσον πρὸς τὴν τῶν παιδῶν ἐπαγρύπνησιν εἶνε ὁ ὀξυδερκής ὀφθαλμὸς τοῦ διδασκάλου. Ἄνθρωπος, ὅστις δι' ἀνοκτῶν ὀφθαλμῶν δὲν βλέπει καὶ δι' ὑγιῶν ὤτων δὲν ἀκούει, δὲ ἀξίζει νὰ ἦνε διδάσκαλος. Καθ' ὃν τρόπον ὁ διδάσκαλος μεταχειρίζεται τοὺς ὀφθαλμούς του, διαγιγνώσκει τις τὸν βαθμὸν τῆς παιδαγωγικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος. Ἄν τινες διδάσκαλοι μεταχειρίζοντο καλλίτερον τοὺς ὀφθαλμούς των, ὥστε κατὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ διαβλέπωσι καὶ τὸ ἐλάχιστον, ὑπερ συμβαίνει ἐν τῷ σχολείῳ, τότε δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην τῆς μάλιστα καὶ τῆς βλάβου.

Ἡ ἐπαγρύπνησις τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ διδασκάλου φαίνεται ἰδίως εἰς τὸ ἀποτρέπειν τὰ σφάλματα. Ἄν ὁ διδάσκαλος ἀναγκάζεται νὰ ἐπιπλήττῃ καὶ νὰ τιμωρῇ πολὺ, εἶνε βέβαιον σημεῖον, ὅτι ἐλλείπει αὐτῷ ἡ ἐπιτήρησις ἢ ἰσχὺς τῆς προσωπικότητος, ὃ ἔστι ἡ κυρία τοῦ διδασκάλου ἰσχὺς, καί ται εἰς ἀντίστροφον πάντοτε σχέσιν πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν τιμωριῶν, ὃ ἔστι, ὅσῳ μᾶλλον ἀναγκάζεται ὁ διδάσκαλος νὰ τιμωρῇ, τόσῳ χειρότερον εἶνε τὸ σχολεῖον καὶ τόσῳ ὀλιγώτερον ἀξίζει ὁ διδάσκαλος. Τοῦναντίον καλλίτερον εἶνε τὸ σχολεῖον καὶ ἱκανώτερος ὁ διδάσκαλος, ὅσῳ ὀλιγώτερον ἀναγκάζεται νὰ τιμωρῇ καὶ ὅταν μᾶλλον διὰ τῆς ἐπαγρυπνήσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ του προλαμβάνῃ τὰ ἀτακτήματα τῶν μαθητῶν, ἐμποδίζῃ αὐτὰ νὰ γείνωσι, ἢ καταπνίγῃ αὐτὰ ἐν τῇ γενέσει των. « Ἐκ δέκα βλαπτικῶν, ἅτινα δίδει ὁ διδάσκαλος, τὰ ἐννέα ἀνήκουσιν αὐτῷ » λέγει παιδαγωγός τις.

Ε. ΓΑΛΑΝΗΣ.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΔΥΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Ἰπὸ Η. Η. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Φίλος μου ἐκ Θεσσαλονίκης ἀκούσας ὅτι ἐν Ἀθήναις ἐκδίδεται παιδαγωγικὸν σύγγραμμα δεχόμενον ἐπὶ ἀμοιβῇ 40 δράχμῳ πραγματείας ἔσπευσε νὰ μοὶ ἀποστείλῃ ἐπιστολὰς παιδαγωγικὰς ἀνταλλαγεῖσας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἄλλου ἐν Ἀθήναις διδασκάλου πρὸς δημοσίευσιν, ὡς μὴ ἔχων ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄλλο τι προχειρότερον. Ταύτας ἐμελέτησα ἐπιμελῶς, ἀφ' οὗ μάλιστα ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔστειρε νὰ τὰς πωλήσῃ εἰς μετριωτέραν τιμὴν, καὶ ἔφθασα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ἦσαν τοιαῦται, ὥστε δημοσιευμέναι νὰ μὴ ὠφελήσωσι κατὰ τι τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους. Παρέδωκα λοιπὸν εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Πλάτωνος» αὐτὰς ὅπως εἶχον, ἵνα χρησιμεύσωσι ὡς ὕλη παραπληρωματικὴ, ὡς αἰεὶ δὲν ὑπάρχει τοιαύτη. Ἡ μόνη μεταβολή, ἣν ἔκανα εἰς αὐτὰς εἶνε κατ' ἐπίμονον αἵτησιν τῶν συγγραφέων νὰ παραλίπω τὰ ὀνόματά των. Ἦναγκάσθη λοιπὸν νὰ καλέσω αὐτοὺς μὲ ὀνόματα ἄλλα. Καὶ τὸν μὲν ἐν Ἀθήναις ὠνόμασα Ἐμπειροκλῆ, τὸν δὲ ἐν Θεσσαλονικῇ Ἀγαθόφρονα. Ὅπου δὲ ὑπάρχει διαφωνία μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῶν συγγραφέων ἢ ὅπου νομίζω ὅτι χωρὶα τινὰ ἔχουσιν ἀνάγκην ἀναπτύξεως θὰ δηλώνω τὴν γνώμην μου δι' ὑποσημειώσεων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

Ἀγαπητὲ Ἀγαθόφρον,

Πρὸ ἔτους περίπου ἤλθες ἐκ τῆς σοφῆς Γερμανίας, ἔνθα ἐπὶ πολὺν χρόνον τὰ τῶν ἐκεῖ σχολείων ἐμελέτησας καὶ δὲν εἶδομεν ἀκόμη δημοσιευθὲν παρὰ σοῦ οὐδὲν ἀναφερόμενον εἰς ὅσα ἔμαθες καὶ ἤδη ἐφαρμόσεις. Δὲν θέλω ν' ἀποδώσω τὴν σιγὴν σου εἰς ἰδιοτροπίαν καὶ λελογισμένην σοφίαν, καθ' ἣν ἄλλοι μὴ γράφοντες ἀξιοῦσι νὰ θεωρῶνται σοφώτεροι. Ἐγὼ πιστεύω ὅτι ἡ σιγὴ σου προέρχεται ἐκ τῆς ἀμηχανίας, εἰς ἣν περιπίπτει ὁ θέλων νὰ ἐφαρμόσῃ γερμανικὰς θεωρίας παρ' ἡμῖν. Νομίζω ὅμως καθήκον παντὸς ἀνθρώπου ἐπιμελουμένου τῶν κοινῶν νὰ μὴ ὀκνή νὰ ὁμολογῇ

παρησία, ὅσα ἡ πείρα λέγει δυσεφάρμοστα. Καὶ τοῦτο μοὶ φαίνεται ἀναγκαστικὸν μάλιστα δὲ σήμερον, ὅτε πάντες ἀπὸ ὑψηλοτέρας περιωπῆς μετὰ περιφρονήσεως ἤρχισαν νὰ βλέπωσι πρὸς τὰ καθεστῶτα τῶν σχολείων, τινὲς δὲ τολμηροὶ λίαν χαράττουσιν ὁδὸν νέαν χωρὶς νὰ προβλέπωσιν εἰς ποῖαν σύγχυσιν θὰ φέρωσι τὸ ἔθνος των διὰ τῶν πλατωνικῶν θεωριῶν των. Ἐγὼ, φίλε μου, δὲν ἀρνούμαι ὅτι ὅσα ἐγένοντο πρὸ πολλοῦ παρ' ἡμῖν δέονται τῆς βελτιώσεως ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς παντελοῦς ἐξαφανίσεως ὅπου δυστυχῶς σήμερον τείνει τὸ ἔθνος μας· διότι ταῦτα ἐγένοντο ὑπ' ἀνδρῶν σοφῶν, οἵτινες καλῶς ἐγνώριζον τὰς γερμανικὰς θεωρίας, ἀλλὰ προσέκριναν τὰς ἀγγλικὰς τούτων, διότι ὡς ἄνθρωποι πρακτικοὶ εἶδον ὅτι αἱ ἀγγλικαὶ ἦτο δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐν Ἑλλάδι καὶ ὅτι αὗται εἶνε συμφωνότεραι πρὸς τὸν χαρακτήρα καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μοὶ φαίνεται δὲ ἄτοπον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν τόσῳ βραχέϊ χρόνῳ μετεβλήθη καὶ ὁ χαρακτήρ καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὥστε νὰ ἔχωμεν ἀνάγκην ἐφαρμογῆς ἄλλων. Ἐγὼ δὲν τολμῶ νὰ ἀποκρύψω, μοὶ δίδει δὲ εἰς τοῦτο θάρρος καὶ ἡ εἰκασαετής ἐν τῷ διδασκαλικῷ ἔργῳ πείρα, ὅτι, ὡς πείθομαι καὶ ἐκ τῶν ἐνταῦθα γινομένων κατὰ γερμανικὰς μεθόδους, πιστεύω δὲ καὶ σὺ τὰς αὐτὰς ἢ καὶ παραπλησίους νὰ μεταχειρίζεσαι, ὅτι γερμανικὸν σύστημα ἐκπαιδεύσεως εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθῆ καὶ ὅτι ἀληθῆς Κυβέρνησις τοῦ τόπου οὐδέποτε θὰ θελήσῃ σύστημα, καθ' ὃ μίκα Ἀγγλία καὶ Γαλλία, ἔθνη σοφὰ καὶ πλούσια, παιδεύουσι τὸν λαόν, νὰ ἀντικαταστήσῃ ἐν τῇ πτωχῇ Ἑλλάδι διὰ συστήματος δαπανηροτάτου, ὅπερ μόλις ἐσχάτως ἠδυνήθη νὰ ἐφαρμοσθῆ ἐν Γερμανίᾳ. Διότι, εἶπέ μοι, σὲ παρακαλῶ, ποῦ θὰ εὐρωμεν διὰ κάθε 20 ἢ 30 μαθητὰς ἓνα διδάσκαλον καὶ πόθεν θὰ δυνηθῶμεν νὰ πληρῶνομεν αὐτούς; Ἐπειτα πῶς θὰ ἦνε δυνατόν κατὰ τὸ γερμανικὸν σὰς σύστημα νὰ ἐκानοποιηθῆ ἡ δικαία ἢ καὶ ἀδικος ἀπαίτησις ἐνὸς γονέως νὰ δεχθῆς π. χ. τὸν φεβρουάριον μαθητὴν εἰς τὸ σχολεῖον, ἐν ᾧ σὺ μόνον τὸν 7θριον ἀπαξ τοῦ ἔτους δέχεσαι μαθητὰς; Δὲν θὰ τὸν δεχθῆς, διότι, θὰ εἶπῃς, δὲν ἤλθεν εἰς τὸν ὠρισμένον χρόνον. — Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ, διότι ἔπρεπε νὰ βοηθῆ εἰς τὰς ἐργασίας των τοὺς πτωχοὺς γονεῖς του ἢ ἔστω καὶ ἀπὸ αὐθαιρεσίαν ἢ καὶ ἀμέλειαν αὐτῶν. Καὶ ἂν δὲν τὸν δεχθῆς, βλάπτεις μόνον χωρὶς νὰ ὠφελῆσῃς. Τὸ ὀρθὸν πάντες ἠξεύρομεν, ἀλλὰ θηρεύομεν ἐν παντὶ χρόνῳ τὸ δυνατόν. Τὸν Ἑλληνα δὲν ἠμπορεῖς ἀμέσως μὲ προστάγματα ἀπὸ ἀνυπότακτον νὰ καταστήσῃς εὐπειθῆ. Τὰ πάντα θὰ διορθωθοῦν μὲ τὸν καιρὸν. Μόνον νέοι ἄπειροι ἀκόμη τοῦ κόσμου φαντάζονται ὅτι ὅσα πουλιὰ πέτονται ὅλα καὶ τρώγονται καὶ ὅ,τι εἶνε εὐκόλον εἰς τὸ βιβλίον, κατορθοῦται εὐκόλως καὶ ἐν τῇ πράξει.

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Βέλλου καὶ Λαγκαστέρου ὅλα οἰκονομοῦνται θαυμασίως. Καὶ διδάσκαλος μὲ ζῆλον καὶ μεμυημένος εἰς τὸ σύστημα τοῦτο φέρει ἀληθῶς εὐλογίαν εἰς ἓνα τόπον.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν προτερημάτων, τὰ ὅποια ἔχει τὸ σύστημα τοῦ Βέλλου καὶ Λαγκαστέρου ὅτι ἐφαρμόζεται μετ' ἐπιτυχίας εἰς χώρας πτωχὰς, ἐν πολλοῖς νομίζω ὑπερτερεῖ τοῦ γερμανικοῦ. Διότι διὰ τοῦ συστήματος τῶν ἐρμηνευτῶν δίδει εἰς αὐτοὺς εὐκαιρίαν νὰ διδάξωσιν εὐθὺς ὅ,τι ἔμαθον. Ὁφελεῖ δὲ τοῦτο διττῶς· πρῶτον μὲν διὰ τῆς διδασκαλίας ἐμπεδοῦται τὸ μάθημα εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν ἀσφαλέςτερον, ἔπειτα ἀσκεῖται ὁ μαθητὴς νὰ μεταχειρίζηται τὰς δυνάμεις του πρὸς τὸ καλὸν τοῦ πλησίον του, ἐν ᾧ κατὰ τὸ γερμανικὸν σύστημα, ὅπου πολλαὶ τάξεις συνδιδάσκονται εἶνε ἠναγκασμένοι αἱ μὴ ἐργαζόμεναι μὲ τὸν διδάσκαλον τάξεις νὰ κάθωνται ἀκούουσαι ἢ τὸ πολὺ γράφουσαι. Ἐπειτα ὁ διδάσκαλος κατὰ τὸ Ἀγγλικὸν σύστημα δύναται νὰ σχηματίσῃ τάξεις ὅσας θέλει κατὰ τὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν καὶ νὰ ρυθμίξῃ κατὰ ταύτας τὴν ἐκάστοτε διδασκαλίαν του, ἐν ᾧ κατὰ τὸ σύστημα τὸ γερμανικὸν εἶνε ἠναγκασμένοι οἱ εὐφύεστεροι τῶν μαθητῶν νὰ συνδιδάσκωνται μὲ τοὺς ἀσθενεστερούς καὶ οὕτω νὰ ἀναχαιτίζηται ἡ ὀρμὴ αὐτῶν εἰς πρόσδον.

Τοῦτο εἶνε τὸ σύστημα, ὅπερ παρ' ἡμῖν διὰ τὴν κακὴν ἐφαρμογὴν του μὴ παραγαγόν τὰς ἀπαιτουμένας ὠφελείας ζητοῦσι σήμερον μετὰ πολλοῦ πατάγῳ ἀνθρωποὶ τινες ἐπιπολῆς ἢ οὐδαμῶς τὰ τῆς δημοτικῆς παιδεύσεως γνωρίζοντες νὰ ἐξοντώσωσι. Βεβαίως ὑπάρχουσι καὶ οἱ σωφρονέστερον κρίνοντες. Ἀλλ' ἡ φωνὴ αὐτῶν καταπνίγεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς φωνῆς τῶν δῆθεν προοδευτικῶν.

Ἐχω πεποιθήσιν εἰς τὴν νοημοσύνην σου καὶ τὸν πατριωτισμὸν σου ὅτι θὰ σκεφθῆς κατὰ βάθος, ὅσα ἐξ ἀγάπης πρὸς σὲ καὶ πρὸς τὴν πατρίδα μας σοὶ γράφω. Καὶ ἐπιθυμῶ νὰ μάθω ὅποιαν γνώμην ἔχεις περὶ αὐτῶν. Λυποῦμαι πολὺ ὅτι δὲν εἶσαι ἐδῶ ὅπως ἀπὸ κοινοῦ ἀντενεργήσωμεν εἰς τὰς νεωτεριστικὰς ταύτας τῶν συγχρόνων μας τάσεις.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 27 Νοεμβρίου 1876.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Σεβαστέ μοι Ἐμπεριόκλησις,

Λυποῦμαι ὅτι ἡ ἡλικία μου, ἂν θέλῃς καὶ ἡ μετριοφροσύνη μου δὲν μοὶ ἐπιτρέπουσι νὰ λάβω ἀπέναντί Σας ἐκείνην τὴν θέσιν, ἣν Σεῖς ἀπέναντι

τοῦ γερμανικοῦ συστήματος καὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν μὴ φρονούντων πᾶς αὐτὰ πρὸς Σας ἔχετε λάβει. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι πολλὰ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς Σας ἀποβλέποντα ἰδίως τὸν τρόπον καθ' ὃν ὑπερκασιζετε τὰς ιδέας Σας εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ διέλθω ἀπαρτήρητα. Τοῦτο ὅμως δὲν δύναμαι νὰ ἀφήσω ἀπαρτήρητον προκειμένου μάλιστα περὶ ἔθνος σοφοῦ οἶον τὸ Γερμανικόν, ὅπερ μόνον ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν δύναται νὰ καυχήθῃ ὅτι ἔχει ἐπιστήμην παιδαγωγικὴν νὰ ἐκφράξῃσθε περὶ γερμανικῶν θεωριῶν ὡς περὶ φαντασιοκοπιῶν οὐδαμῶς εἰς τὸ πρακτικὸν ἀναφερομένων καὶ ἀπραγματοποιήτων. Δύναμαι πρὸς διάψευσιν τῆς γνώμης Σας ταύτης νὰ ἀναφέρω ὅτι ὅσα Σεῖς λέγετε γερμανικὴν θεωρίαν εἶνε ἤδη ἐρημοσμένα πρὸ πολλοῦ μετὰ πληρεστάτης ἐπιτυχίας ἐν Γερμανίᾳ, ἡ δὲ Γερμανία δὲν εἶνε πιστεύω ἐκ τῶν χωρῶν τῶν καυχωμένων ἐπὶ πλούτῳ, ὅτι τὸ σύστημα, ὅπερ Σεῖς τόσον ἐκθύμως ἀγαπᾶτε μετεχειρίσθησαν καὶ οἱ Γερμανοὶ καὶ παρ' ὅλων θεωρεῖται πρόσδος ὅτι ἀντικατεστάθη τοῦτο ὑπὸ τοῦ νῦν ἐν Γερμανίᾳ ἐπικρατοῦντος.

Ἄν τὸ σύστημα τὸ Ἀγγλικὸν βασίζεται ἐπὶ τῶν λόγων, οὓς ἀναφέρετε ἐν τῇ ἐπιστολῇ Σας ἢ καὶ ἄλλων παραπλησίον, ὑποθέτω δὲ ὅτι Σεῖς ἐξελέξατε τοὺς σημαντικωτέρους, ἵνα μὲ ἀναγκάσῃτε εὐθὺς εἰς συνθηκολόγησιν, τότε μοὶ κακοφαίνεται πολὺ ὅτι τὸ Ἀγγλικὸν σύστημα δὲν ἔχει οὐδένα λόγον ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ. Ἐπιτρέψατέ μοι, παρακαλῶ, νὰ ἀναλύσω ἕνα ἕκαστον τῶν δυσχυρισμῶν Σας, ἵνα καταδειχθῇ καλλίτερον ἢ ὅλη αὐτῶν ἀξία. Ἀλλὰ πρὸ τούτου εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀπαντήσω εἰς μομφὴν τινα τῆς ἐπιστολῆς Σας κατ' ἐμοῦ μὴ δημοσιεύσαντος οὐδὲν μέχρι τοῦδε. Βεβαίως δὲν ἔπραξα τοῦτο, οὐχὶ ὅμως δι' ὃν λόγον Ἑμεῖς δὲν δυσκολεύεσθε καθόλου νὰ δηλώσῃτε, ἀλλὰ διότι φρονῶ ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἔχομεν ἀνάγκην μᾶλλον ἔργων ἢ λόγων καὶ ὅτι ὠφελιμώτερος γίνεταί τις ἐργαζόμενος ἢ λέγων καὶ συγγράφων. Ἐν Ἑλλάδι πολλοὶ ἢ μᾶλλον πάντες τυχούσιν περὶ τῆς ὁμολογουμένης ἐλλειψῆς καταστάσεως ὅλων τῶν σχολείων, ἀλλ' ὀλίγοι χωροῦσι καὶ περαιτέρω τῶν λόγων. Οὗτοι ὅμως δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην διδασκαλίας. Ἐλπίζω ὅμως ὅτι μετὰ ματαίως περιπλανήσεις τὸ τελευταῖον καταφύγιον θὰ ᾔνε εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἀλλὰ τοῦτο ἂς εὐχώμεθα νὰ γείνη ἐν μέλλοντι ἐγγύς, ἐπειδὴ τὸ παρὸν δὲν εἶνε περὶ σχολείων.

Ὁ λόγος δὲ ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ἀγγλοὶ καὶ Γάλλοι, ἔθνη σοφὰ καὶ πλούσια, διδάσκονται κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Βέλλου καὶ Λαγκαστέρου, πρέπει καὶ ἡμεῖς κατ' αὐτὸ νὰ διδασκώμεθα, δὲν δύναται νὰ ᾔνε σπουδαῖος πρῶτον μὲν, διότι καὶ ἐγὼ παρομοίως δύναμαι νὰ δυσχυρισθῶ ὅτι διὰ τὸν αὐτὸν

λόγον ἴσα ἴσα πρέπει νὰ διδασκώμεθα κατὰ τὸ σύστημα τῶν Γερμανῶν, διότι καὶ οὗτοι ἐπίσης εἶνε σοφοὶ ἂν ὄχι σοφώτεροι· ἔπειτα, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, οἱ Ἀγγλοὶ, οἵτινες ἀνεκάλυψαν τὸ σύστημα τοῦτο, ἐπέστησαν ὑπὸ τῆς πείρας ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸ ἐγκαταλείψουν, τὸ ἐτροποποίησαν δὲ τοιοιούτῳ, ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν διδάσκουσι πλέον κατ' αὐτὸ τὸ σύστημα ἀκριβῶς καὶ ὅτι ἡ ἐπιθυμία των εἶνε νὰ τὸ ἐγκαταλίπουν ἀποδεχόμενοι τὸ τῶν Γερμανῶν. Ἄν δὲ ἀναλογισθῶμεν ὁποῖαν σημασίαν οἱ Ἀγγλοὶ δίδουσιν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ πόσον ἐμμένουσιν εἰς τὰ πατροπαράδοτα, δὲν εἶνε ὑπερβολὴ νομίζω ἂν εἴπω ὅτι διὰ νὰ ἐπιχειρήσουν μεταβολὰς εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα πρέπει αὐτὰ νὰ ᾔσων ἐλευρά. Ὡστε λόγος, ὃν Ἑμεῖς σεμνυνόμενος φέρετε νὰ μιμώμεθα τοὺς Ἀγγλοὺς εἶνε ὑπὲρ ἡμῶν μᾶλλον ἢ ὑπὲρ Ἑμῶν. Καὶ διὰ τοῦτο μοὶ φαίνεται ἀναγκαῖον νὰ Σας συστήσω προσοχὴν μὴ εἰς τὴν κατηγορίαν, ἣν ποιεῖτε κατὰ τῶν ἀκλήτων εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν σχολείων λεληθῶτος ὑπάγεσθε καὶ ὑμεῖς καὶ οὕτως ἐν ἀγνοίᾳ εὐρύνετε τὸν κύκλον αὐτῶν.

Δεύτερον διατείνεσθε ὅτι τὸ σύστημα τὸ ἐπικρατοῦν σήμερον παρ' ἡμῶν εἶνε συμφωνότερον πρὸς τὸν χαρακτήρα καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ. Δὲν θέλω νὰ ἐξετάσω κατὰ πόσον πράγματι εἶνε προσηρμοσμένον πρὸς τὸν χαρακτήρα καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ. Ἀλλ' ἂς παραδεχθῶμεν ὅτι τοῦτο εἶνε ἐπιτυχῶς εἰρημένον. Ἀλλὰ τότε καθιερόνεις τὴν ἀρχὴν ὅτι εἰς διεσθαρμένους καιροὺς πρέπει καὶ ἡ παιδαγωγικὴ νὰ ᾔνε ἀνάλογος δηλαδὴ διεσθαρμένη. Τὸ τοιοῦτο πιστεύω οὐδ' ὑμεῖς ποτε θὰ τὸ παραδεχθῆτε. Ἐγὼ μέχρι τοῦδε ἐπίστευον ὅτι πάντες οἱ διδάσκαλοι θὰ ἐθεώρουν τὰ σχολεῖα ὡς σχολεῖα βελτιώσεως τῶν ἀνθρώπων. Ἡ δὲ βελτιώσις αὕτη νὰ μὴ περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ τὰς 4 πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς, ἀλλ' εἰς τὸν ἐξευγενισμόν τῆς βουλήσεως, εἰς τὴν μείζονα ἀνάπτωσιν καὶ καλλιέργειαν τῆς διανοίας, εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς ἀρετῆς. Ταῦτα δὲ πάντα εἶνε δυνατὸν δι' ἐνὸς καλλιτέρου διοργανισμοῦ τῶν σχολείων, καθ' ὃν τὰ σχολεῖα νὰ ᾔνε ὅσον τὸ δυνατὸν τέλειος τύπος καλῆς οἰκογενείας καὶ καλῆς πολιτείας. Ὡστε ὁ μαθητὴς ὁ ῥυπαρὸς καὶ ψεύστης ἐν τῇ οἰκογενείᾳ νὰ ᾔνε καθαρὸς καὶ φιλαλήθης ἐν τῷ σχολείῳ, ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ νὰ διαδεχθῇ τὸν ἀσεβῆ καὶ ὑβριστὴν πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς νόμους τοῦ κράτους πατέρα υἱὸς πειθαρχικὸς καὶ τίμιος ἐκτελεστῆς τῶν καθηκόντων του. Ἐπὲρ τοιούτων σχολείων ἔχει λόγον καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ οἰκογένεια νὰ φροντίζωσι καὶ δαπανῶσι, ἐν ᾧ ὅπως Σεῖς τὸν ἐννοεῖτε εἶνε περιττὸν νὰ ὑπάρχωσι, καθ' ὅσον ἡ κοινωνία εἶνε τότε ἀριστος διδάσκαλος.

Ὡς πρὸς δὲ τὰ προτερήματα τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου, καθ' ἃ

αὐτὴ πρὸς τοὺς ἄλλοις ἀσκεῖ εὐθὺς καὶ τὸν μαθητὴν εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ὀφειλομένην βοήθειαν, καὶ ἀναφέρει ταῦτα ὡς τὰ σπουδαιότερα, μοὶ φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε προτερήματα, ἀλλ' ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα, ἐλ-
λείψεις τοῦ συστήματος. Διότι πρῶτον μὲν γίνεται ἀδικία εἰς τὸν ἔρμη-
νευτὴν, ὅστις στέλλεται εἰς τὸ σχολεῖον διὰ τὴν διδασχῆν, οὐχὶ ὅπως διδά-
σκη. Ἐπειτα ἀσκεῖται τὴν ἐπιχειρῆσιν εἰς πράγματα ἀνώτερα τῶν δυνάμεων
του, τὴν διδασχῆν δηλ. ἄλλους, χωρὶς τὴν ἴδιαν διδάσκαλον. Τρίτον βλέπει
τοὺς μαθητὰς, οὓς δὲν ἤξεύρει τὴν μεταχειρισθῆν καὶ διδάξῃ. Δύναται τις
κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προχωρῶν τὴν ἀπαριθμῆσιν μίαν ὀλόκληρον σειρὰν
ἀδικιῶν καὶ παρεκτροπῶν, αἵτινες κατ' ἀνάγκην παρουσιάζονται, ὅπου εἶνε
ἐφηρμοσμένον τὸ σύστημα τῶν ἔρμηνευτῶν. Ὡστε, βλέπετε, ἡ ἀγάπη
πρὸς τὸν πλησίον μεταπίπτει εἰς μίαν ἀσυνείδητον ἐνέργειαν τῶν ἔρμη-
νευτῶν, οἵτινες αὐτοὶ μὲν μηχανικῶς διδάσκουσι, οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ
μηχανικῶς μαθάνουσι.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀπορίαν Σας ποῦ θὰ εὕρωμεν τόσους διδασκάλους καὶ
ποῦ τὰ μέσα τὴν διατηρῶμεν διὰ 20 ἢ 30 μαθητὰς καὶ ἓνα διδάσκαλον
ἀπαντῶ ὅτι ὅπου ὑπάρχουσι πολλοὶ μαθηταὶ ἔχουσιν ἐξευρεθῆν τρόποι, καθ'
οὓς εἰς καὶ ὁ αὐτὸς διδάσκαλος διδάσκει 80 καὶ πλείονας ἐν ἀνάγκῃ μα-
θητὰς. Τὸ σπουδαῖον ζήτημα παρ' ἡμῖν εἶνε ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀρχῆς ὅτι
ὁ μαθητὴς δὲν δύναται τὴν ἴδιαν διδάσκαλος οὐδενός, πολλῶν δὲ μάλλον τῆς
μικρᾶς ἡλικίας, ἐν ἣ ἀπαιτεῖται ἡ μεγαλύτερα προσοχὴ εἰς τὴν κατάθεσιν
τῶν θεμελιῶν ἀληθοῦς παιδείας. Ἀληθῆς δὲ παιδεία εἶνε δυνατὴ δι'
ἐνὸς ἀληθοῦς φιλοσόφου.

Οὕτω σκεπτόμενος δὲν δύναμαι ἢ τὴν προσαρτηθῶ κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ
κόμμα ἐκεῖνο, ὅπου ὑμεῖς τόσον δριμύτως κατακρίνετε. Σας διαβεβαίω δὲ
ὅτι εἶμαι πρόθυμος τὴν ἐγκαταλίπω τοῦτο, ἂν μὲ πείσητε ὅτι ἔχετε ἄλλους
μάλλον ἢ οἱ ἄλλοι δίκαιον.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 6 Ἰουλίου 1876.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

ΝΕΑ ΧΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΤΗΛΕΦΩΝΟΥ

Ἀγγέλλεται νέα τις πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ τηλεφώνου. Ὁ ἄγγλος
πλοίαρχος Ἐνοῦ ἐσκέφθη τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ τηλεφώνου πρὸς ἐξακρι-

ἔωσιν τῆς καταστάσεως τῶν ὑποβρυχίων τορπιλλῶν, τὰς ὁποίας μεταχει-
ρίζονται πρὸς ὑπεράκτιον τῶν λιμένων καὶ τῶν κόλπων ἐν γένει, καὶ τῶν
ὀρειῶν ἢ ἐκρηξίς προέρχεται ἐξ ἀπλῆς ἐπαφῆς. Γνωστὸν ὅτι τὰ ἐπὶ τούτων
πειράματα συνήθως ἐγένοντο διὰ λεπτῶν ἐπιστημονικῶν συρμάτων διερ-
χομένων τὰς τορπίλλας μέχρι τοῦ ἐναύσιματος αὐτῶν καὶ δι' ἐνὸς γαλβα-
νομέτρου καθ' ὑπερβολὴν ταχυκινήτου. Ὁ πλοίαρχος Ἐνοῦ ἀντικαθίστησι
τὸ μέχρι τοῦδε παραδεδομένον πείραμα διὰ τοῦ ἡλεκτρισμοῦ, ἡ κυριό-
τερον εἰπεῖν προστίθησι καὶ ἕτερον μέσον δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ δοκιμασία
διὰ τοῦ ἤχου. Ἐπὶ τούτῳ ἐφοδίσσε ἐκάστην τορπίλλην δι' ἐνὸς τηλεφώ-
νου τεθειμένου τοιοῦτοτρόπως, ὥστε ὁ ἤχηρός τις οὐκ ἐπιπέδου ἐπιπέδου.
Ἐνωθεν δὲ τοῦ δίσκου τούτου εἰσὶ τεταγμένα κατὰ σειρὰν
μικρὰ τινὰ βάρη κινητὰ, τὰ ὁποῖα εἰς ἐκάστην κίνησιν τῆς τορπίλλης
προξενουσι δόνησιν τοῦ δίσκου, μεταδίδουσιν ἰδιαιτέρων τινὰ ἤχον, τὸν ὅποτον
δέχεται τὸ τηλεφώνον.

Οὕτω ἐκάστη τορπίλλη εἰδοποιεῖ αὐτὴ ἡ ἴδιος τὴν κατάστασιν ἐν ἣ
εὐρίσκεται. Ἐν περιπτώσει δὲ, καθ' ἣν ἐβλάθη, μένει σιωπηλὴ ὁ δὲ ἐφορῶν
αὐτὴν ἐργάτης μετὰ βεβαιότητος δύναται τότε τὴν ἐπισκεφθῆν αὐτὴν πρὸς
ἐπιδιόρθωσιν.

Τὰ τηλεφώνια συνδέονται διὰ τῶν συνήθων συρμάτων τῶν ἐν χρήσει
διὰ τὰς τορπίλλας κατ' οὐδένα δὲ τρόπον ἀντίκειται ἡ χρῆσις αὐτῶν
εἰς τὰ διὰ τῶν ἡλεκτρικῶν συρμάτων πειράματα. Ἡ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς το-
ποθέτησις ἐνὸς μόνου τηλεφώνου, ἀρκεῖ διὰ τὴν ἐξακριβώσιν τῆς κατα-
στάσεως πολλῶν τορπιλλῶν. Ὁ ἐφευρετὴς τοῦ συστήματος τούτου ἐδοκί-
μασεν ἐπίσης τὴν μεταχειρισθῆν τὸ μικρόφωνον, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν τῶν
αὐτῶν, ὅταν διὰ τοῦ τηλεφώνου ἀποτελεσμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Διηγήματα καθ' Ὁμηρον καὶ τοὺς τραγικοὺς πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν
τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὑπὸ Π. Π. Οἰκονόμου διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας,
διδυμῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις προτύπου σχολείου. Τυπογραφεῖον «Παλαμίδης»
1878.

Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πλάτωνος ὁ Ὁμήρος ἐξωρίσθη ἐκ τῶν σχολείων
τοῦ λαοῦ ὡς ἀναγνωστικὸν βιβλίον. Ἐν μέρει εἶχε βεβαίως ὁ Πλάτων δίκ-
αιον. Ἐναχοῦ τοῦ Ὁμήρου ἀπαντῶσιν ἐπεισόδιον, τὰ ὁποῖα πρᾶξουσιν

εἰς τὸ ἠθικὸν συναίσθημα καὶ εἰς τὴν περὶ θεῶν ἰδέαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἄλλ' ἡ ἐξορὶς δὲν ἦτο καὶ ἡ ὀρθὴ θεραπεία. Χάριν τῶν ὀλίγων ἐπεισοδίων, τὰ ὅποια ἠδύναντο χωρὶς βλάβην τοῦ ὅλου νάποκοπῶσι, ἐστερήθη ὁ λαὸς ἐνός τῶν ὠφελιμωτάτων καὶ τερπνοτάτων καὶ διδασκτικωτάτων βιβλίων, περὶ οὗ ὁ Ὁράτιος μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἔγραφεν ἐν Epist. I. 2 πρὸς τινα τῶν φίλων του. «Ἀνέγνωσα πάλιν ἐν Πραϊνέστῳ τὸν αἰδὸν τῶν ἐν Τροίᾳ μαχῶν ἐκεῖνον, ὅστις καταληπτότερον καὶ καλλίτερον λέγει ἡμῖν τί καλόν, τί αἰσχρόν, τί ὠφέλιμον, τί βλαβερόν ἢ οἱ ἠθικολόγοι Χρῦσιππος καὶ Κράντωρ». Καὶ ὅμως ἂν καὶ ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου εἶνε προφανής, οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἐσκέφθη νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν θέσιν του τὸν Ὀμήρου. Τὸ πρῶτον ἤδη ὁ κ. Π. Π. Οἰκονόμου κληροδοτεῖ εἰς τὴν νεολαίαν τῆς πατρίδος του σύγγραμμά μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ μεγάλης ἐπιμελείας ἐραυσιμένον κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν μέρος ἐκ τοῦ Ὀμήρου, περιέχον δὲ καὶ τινα ἐκ τῶν τραγικῶν. Ἐξ αὐτοῦ ἀπεκλείσθη πᾶν ὃ, τι δὲν περιεῖχεν ἐν ἐαυτῷ στοιχεῖον μορφώσεως. Ἡ λέξις εἶνε καλὴ καὶ εὐστοχος, αἱ περίοδοι μικραὶ. Ὁ συγγραφεὺς προσεπάθησε νὰ διατηρήσῃ τὸ ὕφος καὶ τὴν ἀπλότητα τοῦ πρωτοτύπου καὶ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι κατὰ μέγα μέρος ἐπέτυχε. Διὸ συσταίνομεν τοῦτο θερμῶς εἰς τοὺς Ἑλληνας διδασκάλους.

* *

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ ὑπὸ Π. Βεργωτῆ. — Τὸ μικρὸν τοῦτο βιβλιαρίον, ὅπερ ὁ εὐπαίδευτος κ. Βεργωτῆς πρὸ δύο ἐτῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐξέδωκεν, εἶνε ἀξιὸν πολλῆς προσοχῆς καὶ μελέτης. Ὁ κ. Βεργωτῆς ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ βιβλίῳ του ἐκφέρει κρίσεις καὶ σκέψεις ἐπὶ τῆς ἐκπαιδύσεως τοῦ λαοῦ, καὶ πραγματεύεται α') περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ παιδός, ἣτις γίνεταί διὰ τοῦ οἴκου, τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας, β') περὶ τοῦ σχολείου, οὗ τὴν κατάστασιν εὐρίσκει παρ' ἡμῖν κακίστην, καὶ φέρει στατιστικὴν τινα (ἐσφαλμένην ἐν τισι) τῶν σχολείων τῆς Γερμανίας καὶ Ἀμερικῆς καὶ οἰκτερεῖ τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ ἡμιμάθειαν, γ') περὶ δημοδιδασκάλου, οὗ ἐξαιρεῖ τὸ ἐπάγγελμα, ἐκτραγῶδει τὴν εἰληνὴν του θέσιν, καὶ ὡς φάρμακον σωτήριον ἀνευρίσκει τὰς διδασκαλοσχολὰς· δ') περὶ διδασκαλοσχολῶν, ἅτινας θεωρεῖ ὡς τὰ δυνάμειστρα τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐθνῶν· ε') περὶ μεθόδου, ἐνθα προτείνει τὴν παραστατικὴν, τὴν ἐξηγουσάν τὰ πράγματα δι' αἰσθητῶν ἀντικειμένων καὶ μέσων· ς') περὶ γλώσσης, ἐνθα ὑπέρμαχος τῆς δημοτικῆς ἐπεξέρχεται, ὀρμύς κατὰ τῶν λογικωτάτων, τῶν ζητούντων νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν ἀρχαίαν· ζ') περὶ βιβλίων, η') περὶ ὥραίου καὶ θ') περὶ Γυμναστικῆς.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἐν τῇ συνλεύσει τῶν βαυαρῶν δημοδιδασκάλων κατὰ τὴν 4, 5 καὶ 6 (v) Σεπτεμβρίου ἐκτός τῶν ἄλλων συνεζητήθη καὶ τὸ ἀναγκαῖον τῆς αὐθεντίας τοῦ διδασκάλου. Ὁ διδάσκαλος Zeiss ἀνέπτυξε τὸ θέμα του διὰ τῶν ἐξῆς προτάσεων: Ἐνεκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς νόμους, καὶ τῆς οἰκιστικῆς ἀγωγῆς ὑποβιβάζεται καὶ ἡ ἀξία τοῦ διδασκάλου. Ὁ ζωγράφος παρέχει τὴν κεχρωματισμένην εἰκόνα, ὁ γλύπτης τὸ τετελεσμένον ἄγαλμα, ἀλλ' ὁ διδάσκαλος σπεῖρει ἐπὶ τοῦ σκοτεινοῦ ἐδάφους τῆς ἐλπίδος, ὁ δὲ θερισμὸς του οὐδέποτε εἶνε εἰς ὀρθὴν σχέσιν πρὸς τοὺς κόπους καὶ τὴν σποράν. — Ἐπειτα εἰς τὸν διδασκάλον ἐλλοίπει ἡ προαγωγή, καὶ ἡ ἀνεξαρτησία, ἅτινα ἔχουσι ἄλλα ὑπουργήματα.

Μέσα πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος προέτεινε: α') τὴν ἐπαύξησιν γνώσεων, ἃς δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ ἀποκτήσῃ διὰ τῶν κατὰ τόπους σχολικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ ἐπιστημονικῶν συλλογῶν· β') τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον πρὸς τὸ ἐπάγγελμα· διότι διὰ τῶν δύο τούτων κερδίζει ὁ διδάσκαλος τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν γονέων. Ἀλλὰ πρὸ παντός ὀφείλει ὁ διδάσκαλος νὰ τηρῇ θέσιν ἀξιοπρεπῆ καὶ νὰ ἔχῃ χρηστοὺς τρόπους, διότι οὕτω γ') κερδίζει καὶ τὴν ἀγάπην τῶν νέων. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ ᾔνη συνεπῆς εἰς τὸν φόρον ἢ ἔπαινον, δίκαιος εἰς τὴν τιμωρίαν, μέτοχος τῆς χαρᾶς τῶν παιδῶν καὶ ὅλος νὰ ἀποπνήθῃ ἀγάπην πρὸς τοὺς μικροὺς.

— Ἐκ τῶν μεσημερινῶν πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἡ Ἀργεντινὴ Δημοκρατία ἔχει τὰ κάλλιστα σχολεῖα. Ἐκ 2 ἐκτομ. ψυχῶν φοιτῶσιν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα 117,000 μαθηταί· οἱ διδάσκαλοι λαμβάνουσι μηνιαῖον μισθὸν 80 μέχρι 100 δολλαρίων κατὰ μῆνα καὶ μένουσιν ἀνενόχλητοι ἐνόσφ εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ διδάσκωσιν.

— Τὸ νέον Βελγικὸν ὑπουργεῖον σκέπτεται σπουδαίως περὶ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδύσεως. Ἀπεφασίσθη δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ αὐξήσῃσι τὰ σχολεῖα, τὸ προσωπικὸν τῶν διδασκάλων καὶ τὸν μισθὸν τούτων.

— Ὁ ὑπουργὸς τῆς δημοσίας ἐκπαιδύσεως ἐν Πρωσσίᾳ ἐζήτησε παρὰ τῶν Γυμνασιακῶν διδασκάλων τοῦ Πρωσσοῦ νομοῦ στατιστικὴν περὶ τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, περὶ ἃ οὗτοι ἐνησχολήθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ποῖα καὶ πόση ἡ ἐπίδρασις τῶν λόγων αὐτῶν ἐπὶ τοῦ κοινῆ καὶ τοῦ τύπου. Ἀξιοῖ δὲ πρὸς τούτοις νὰ σχηματισθῶσι σύλλογοι ἐκ καθηγητῶν πρὸς τοιαύτην ἐπιστημονικὴν ἐνέργειαν.

— Ἐν τῇ πόλει Laeken τῆς Βελγικῆς ἰδρύθη ἐσχάτως ἑκπαιδευτικός Σύλλογος τοῦ Λαοῦ, ὅστις ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν του τὴν 20 παρελθόντος Ὀκτωβρίου. Αἱ συνεδριάσεις αὐτοῦ θὰ ἐξελκωθῶσι καθ' ἑκάστην Κυριακὴν μέχρι τῆς 13ης προτεχοῦς Ἀπριλίου.

Τὰ κυριώτερα ἄρθρα τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Συλλόγου τούτου εἰσι τὰ ἑξῆς:

Ὁ ἑκπαιδευτικὸς τοῦ Λαοῦ Σύλλογος προτίθεται νὰ διαδώσῃ εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις οὐ μόνον ἐκπαίδυσιν τινα καὶ ἀγωγὴν, ἀλλὰ καὶ ιδέας περὶ τάξεως, ἐργασίας, οἰκονομίας καὶ προόδου.

Ὁ Σύλλογος ὀργανίζει κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος ἀπὸ τῆς 15 Ὀκτωβρίου μέχρι τῆς 15 Ἀπριλίου 1879, καὶ καθ' ὅσον ἦνε δυνατὸν δημοσίας συνεδριάσεις κατὰ τὰς Κυριακὰς καθ' ἃς θὰ ἀναγινώσκωνται διατριβαὶ περὶ φυσιολογικῶν ἀντικειμένων διδασκόντων τὸ ἀκρατῆριον καὶ συγχρόνως διεγερόντων τὴν περιέργειαν αὐτοῦ. Αὐστηρῶς δὲ ἀποκλείονται αἱ περὶ πολιτικῶν πραγμάτων ὁμιλίαι καὶ συζητήσεις.

Μουσικαὶ συναυλίαι φλαμανδικαὶ καὶ γαλλικαὶ ἐξ ὑπαμοιβῆς θέλουν προηγεῖσθαι τῶν δημοσίων συνεδριάσεων, καθ' ὅσον τοῦτα αἱ περιστάσεις θέλουσιν ἐπιτρέψαι.

Κατὰ μῆνα θέλουσι προσδιορίζεσθαι δύο ἐνεργὰ μέλη πρὸς ἐπιτήρησιν τῆς τάξεως κατὰ τὰς δημοσίας συνεδριάσεις.

— ΡΩΜΑΝΙΑ. Σχολεῖα ἐν χωρίοις δημοτικὰ ἔχει ἡ Ῥωμανία 2014 μετὰ 1857 διδασκάλων, 159 διδασκαλισσῶν καὶ 52,246 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἐν πόλεσι ἀριθμεῖ 234 μετὰ 345 διδασκάλων, 221 διδασκαλισσῶν καὶ 27,285 μαθητῶν. Μεσαῖα σχολεῖα ἔχει 35 ἀρρένων καὶ 10 θηλέων ἔχοντα 468 καθηγητὰς καὶ 7754 μαθητὰς. Εἰδικὰς σχολὰς ἔχει 26 μετὰ 213 καθηγητῶν καὶ 1635 μαθητῶν, ὧν 70 τοῦ θήλεος γένους. Ἰδιωτικὰ ἔχει 214 ἐξ ὧν 113 δι' ἄρρενα 85 διὰ θήλεα καὶ 16 μικτὰ μετὰ 775 διδασκάλων, 248 διδασκαλισσῶν καὶ 12,867 μαθητῶν (8283 ἀρρένων καὶ 4584 κορασιῶν). Ἀμφότερα τὰ Πανεπιστήμια ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Ἰασίῳ ἔχουσιν 63 καθηγητὰς καὶ ἐν αὐτοῖς φοιτῶσιν 669 σπουδασταί.

— Ἐν Ἰταλίᾳ συνεστήθησαν δύο Πανεπιστήμια Γυναικῶν, ὧν τὸ ἓν ἐν Ῥώμῃ, τὸ ἕτερον δὲ ἐν Φλωρεντίᾳ.

— Ἐν Ὀλλανδίᾳ ἐξηλείφθη ἐκ τῶν προγράμμάτων τῶν σχολείων ἡ διδασκαλία τῶν ἱερῶν. Τὰ θρησκευτικὰ σωματεῖα ἐπεφορτίσθησαν ν' ἀναπληρώσωσι τὴν ἔλλειψιν ταύτην. Ἐν τοῖς Γυμνασίοις δὲ ἀντὶ τῶν ἱερῶν εἰσῆχθη ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Ἐν δὲ τῷ Πανεπιστημίῳ

διατηρήθη ἡ Θεολογικὴ σχολή, ἀλλ' ἀπηγορεύθη ἡ πρακτικὴ Θεολογία, καὶ ἔμεινε μόνον ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας τῶν δογμάτων τῶν διαφόρων θρησκειῶν, ἡ ἐρμηνεία τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης, φιλοσοφία τῆς θρησκείας καὶ ἠθικὴ.

— Ἐν Πρωσσίᾳ λόγος πολὺς γίγνεται, ὅπως καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς σχολείοις εἰσαχθῶσιν αἱ κλασσικαὶ γλῶσσαι· διότι ὡς ἀπεδείχθη καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐμπειρικαῖς ἐπιστήμασι οἱ ἀπόφοιτοι τῶν κλασσικῶν Γυμνασίων ἐπιδίδουσι καλλίτερον ἢ οἱ τῶν πρακτικῶν. Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται ἡ σπουδαιότης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης, ὧν ὁ μορφωτικὸς χαρακτήρ θεωρεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν καθηγητῶν τῆς ἱατρικῆς καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου ὡς ἀναμφισβήτητος.

— Βιομηχανικὸν σχολεῖον ἐν Στοκὸλμῃ. Τὸ ἀριστον πάντων τῶν ἐν Εὐρώπῃ βιομηχανικῶν σχολείων εἶνε τὸ ἐν Στοκὸλμῃ τῆς Σουηδίας· ἰδρύθη τῷ 1844 ὑπὸ ἰδιώτου ὑπὸ τὸν τίτλον «Σουηδικὸς βιομηχανικὸς σύλλογος» ἢ «Σχολεῖον βιομηχανικόν, κυριακὸν καὶ ἑσπερινόν». Τῷ 1859 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ σχολείου ἡ Κυβέρνησις ἐπαυξήσασα καὶ τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκομένων μαθημάτων. Διὰ τῆς ἰδιωτικῆς γεναιοδωρίας καὶ τῆς κυβερνήσεως ἐκτίσθη μέγα ἀνάκτορον, οὗ δεύτερον δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Ἐν αὐτῷ διδάσκονται ἄρρενα καὶ θήλεα κατ' ἰδικιτέρας ὥρας πλὴν 3 ξένων γλωσσῶν, μαθηματικά, ἰχνογραφίαν, ζωγραφικὴν, τεκτονικὴν, χαλκογραφίαν, μηχανικὴν, καὶ τελειοποιῦνται ἐν γένει εἰς πάντα τὰ βιομηχανικὰ ἐπαγγέλματα. Ἀπὸ τοῦ 1874—75 ἐξῆλθον 1529 μαθηταὶ ἑκατέρου φύλου, μηχανικοὶ, χύται διαφόρων μετάλλων, τέκτονες, τραπεζοποιοὶ, πεταλοουργοὶ, χαλκοουργοὶ, γλύπται, χρυσοχόοι, ὑποδηματοποιοὶ, ράπτται, λιθογράφοι, λιθοῦχοι, βιβλιοδέται, οἰκοδόμοι, τυπογράφοι, ζαχαροπλάσται, ἀρτοποιοὶ, μουσικοὶ, ὠρολογοποιοὶ, ναυπηγοὶ, ἀμαξοπηγοὶ, κοσμηματογράφοι, κλπ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ· διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ τοῦ μαθήματος τῆς Ῥωμαϊκῆς Γραμματολογίας ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὑπὸ Π. Οἰκοδόμου.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ὑπὸ Π. Βεργωτῆ. — Ἐἴνε περίληψις ἑκτενοῦς ἔργου ἐν ᾧ ἐκθέτει τὸ περὶ γλώσσης σύστημά του ὁ συγγραφεύς.

ΔΩΡΕΑΙ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

Ὁ καθηγητὴς κ. Κοτζιάς προσήνεγκε τὸ ἐκ πέντε τόμων περιποῦδα- στον αὐτοῦ σύγγραμμα, τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας.

Ὁ κ. Βλαστός φιλοτίμως πάνυ ἀνήγγειλε ὅτι θέλει προσφέρει ἐπίσης ὄλην τὴν σειρὰν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδομένων βιβλίων.

Ἐλπίζομεν ὅτι καὶ ἄλλοι λόγοι ἢ φίλοι τοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου θέ- λουσι συντελέσει εἰς τὸν πλουτισμὸν Βιβλιοθήκης, ἥτις ἔσται χρησιμωτάτη.

ΓΝΩΜΗ ΣΙΝΙΚΟΥ ΣΟΦΟΥ

Ὅταν οἱ γονεῖς πλανῶνται, πρέπει ὁ υἱὸς μετὰ ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος νὰ ὑποδείξῃ τὴν πλάνην των. Ἄν οὗτοι ἀποκρούσωσι τὴν πα- ρατήρησίν του, ὀφείλει οὗτος νὰ ἦνε εὐπειθὴς καὶ νὰ ἀποδίδῃ τὰς ὀφειλο- μένας αὐτοῖς τιμὰς. Καὶ ἂν αὐτοὶ ὀργισθέντες μαστιγώσωσιν αὐτὸν οὕτως ὥστε νὰ ῥέη καὶ αἷμα, οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀγανακτῇ κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ πρέπει μετὰ μεγαλειτέρου σεβασμοῦ νὰ φέρηται πρὸς αὐτούς.

ΑΓΓΕΛΙΑ

Ὁ κ. Νεστορίδης ἀγγέλλει τὴν μετάφρασιν τῆς γενικῆς ἱστορίας Weber καὶ τὴν ὅσον οὕτω ἔκδοσίν της.